

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST
IN PROSVETO

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 7.

UREJA MILAN PUGELJ.

TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Turčinova kresna noč. Fl. Golar	193	Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.	
Žiga baron Herberstein. Dr. J. Jesen	195	Spisal Anatole France. Prevel	
Domovina moja... Kmečka peser:		Oton Župančič	215
Večerna pesem. Ant. Batagelj	200	Jelen. Fl. Golar	221
Milan Mrak. Ivo Šorli	201	V stepi. Ant. Batagelj	221
Zaljubljena pesem. Hipec. Ant. Ba- tagelj	205	Listek	222
Intelektuelni proletarijat in pol- intelligenca. Albin Ogris	206	Andrej Rapè: Mladini. IV. in V. zvezek. Ljuboje Dlušus: Dr. Franjo Markovič, Machar: Životem zrazeni. Mecen Schellenburg. Češčina in poljščina v 16. stoletju. Pojasnilo. Tako Čehi, Polemika. —	
Dekliška pesem. Ant. Batagelj	211	Naše slike: Potovanje v Rusiji po zimi. Prva stran Herbersteinove knjige. Ruski jezdeci. Ruski grb. Motiv iz Tridenta. Soča.	
Pri starem petellnu. Milan Pugelj	212		
Motto. Fl. Golar	214		

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Turčinova kresna noč.

Spisal Fl. Golar.

„O, dolg je že dan, in kdaj pride še-le večer! Kdaj bo koštrunova senca segla čez rob do potoka, kdaj bom tako velika kakor najvišja smreka? Ali ne, Turčin? In potlej pojedemo na vas in srečali bomo Matjažka, mojega fanta, ko se bo vračal s polja. In skočil bo k meni ter me zgrabil za rame, mogoče me bo celo vgriznil na lice in za tilnik. Glej, Turčin, tako-le me bo zgrabil in stresel.“

In Mančica je planila s trave, razprla je roke, rjave in močne, ter si zavihala rokave nad lake. Zasmejale so se njene oči, in lica so se zardela, in skočila je k psu ter ga zgrabila za ušesa in gosto dlako. Neusmiljeno ga je potegnila, da je zajechal, jezna in trdosrčna ni hotela nehati. Vlačila ga je po travi in mikastila, dokler ni upehana padla zopet na mah in v travo, s šopi pasje dlake v rokah.

Turčin, zvesti kuža in pastir, je imel od bolečin solzne oči. Gledal je svojo neusmiljeno gospodinjo in tovarišico in z očitanjem in užaljeno ljubeznijo v svojem srcu je mislil, kako grdi so ljudje in nehvaležni. Stresel je s svojo modro glavico, ki je bila lepo bela sredi čela, da so se zamajali dolgi, črni uhlji, in njegove rjave zenice so nepremično gledale pastirico. Tiho je zdihnil in si mislil in dejal v svoji bolesti:

„O ti Mančica, ali res ne vidiš, ali samo nočeš videti, kako neskončno te ljubim? Res je, da sem pes, in da znam samo lajati, ali vendar ne stoji nikjer zapisano, da bi nam bila prepovedana ljubezen. Da bi bil vse življenje sam kakor stare babe zob, o, to je hudo in krivično.“ Pomajal je z glavo in s ponižno in solzno udanostjo je gledal svojo lepo in trdosrčno gospodinjo. —

„Turčin, uj, ti falot,“ je nenadoma zazvenel nad njim razsrjeni glas, in pastirica Mančica je skočila pokonci ter ga opletla s šibo.

„Kje imaš pa oči, ali ne vidiš, da so šle ovce za črnim ovnom? Alo ponje, alo, Turčin!“

Po tem ukazu je pastirica iznova legla, zakaj vedela je, da bo pes gotovo in zvesto poiskal izgubljeno čedo in jo zavrnil na domačo jaso. Bilo ji je dolgčas, zato se je zagledala s hriba na polje, ker se ji je zdelo, da vidi svojega Matjažka s koso na rami.

„Prav gotovo je on,“ je zadrželo njeno srce, „belo srajco ima in rdečo kapo. O ko bi vedel, da zdaj-le mislim nanj, gotovo bi zavriskal tako lepo in sladko, kakor bi se ravno česjenj nazobal. Poglej, in zdaj je zamahnil s koso, in vsem rožam bo glavice odkosil.“

Vstala je Mančica in je začela vriskati s svojim visokim glasom, ki je donel iz njenega grla, kakor bi vriskal kos.

„Ali zakaj? Saj me gotovo ne sliši, predaleč je v dolino, in Matjažek misli samo na to, kako bo zal v nedeljo in koliko bo dobil rož.“

Zašumelo je za njenim hrbtom in začutila je hladen pasji smrček za vratom.

„U-u, ti zverina,“ je zavrisknila deklica. „Ali mi greš stran, mrcina pasja!“

Vzdignila je šibo in zadela po glavi Turčina, trudnega in znojnega od teka za črnim ovnom in belimi ovci, ki so se že gnetle med grmičjem in spenjale po vejah.

Tepeni in okarani kuža je bil jako, jako žalosten.

„O ti dečlica! Da bi vsaj ne bila tako prevzetna in nasajena! Že vidim, da nisem nič drugega kakor nič in da nisem storil prav, ko sem se šel do vratu zaljubiti vanjo. Dobro pravijo modri možje, da tistemu rasejo dolga ušesa, kdor se z očmi ženi. O joj, in jaz imam ušesa dolga, in mogoče je to edini vzrok, da ne mara zame. Oh, da bi me hotel Bog pogledati skozi veliko okno, oh, da bi se zaljubila vame moja dečlica!“

Komaj je kuža to pomislil, že je čutil šče-mečo bolečino na temenu: Pastirica ga je šinila iz objesti in je zakričala:

„Turčin, ti si kriv, da solnce ne zaide! Glej, kako široko hodi nad nami, in meni je dolgčas po Matjažku in lačna sem in žejna.“

Kuža jo je gledal verno in žalostno.

„Bojim se zate, dečlica. Saj veš, da mora nevesta za nohtom doto imeti, ali ti vse zapraviš, kar zasluživa. Srčke in rože in rutice kupuješ za tistega hudobnega hlapca, ki ima rdečo kapo in ki črno gleda ter me je zadnjič vrgel v vodo in me ni pustil na breg, da bi bil skoraj utonil. Tisti nič ne mara zate, ker hodi za ongavo Reziko. O, ko bi znal govoriti, bi povedal že zdavnaj to in še marsikaj svoji dečlici. Ali šele nocoj bo tista urica: Nocoj, v kresni noči pojdem pod njeno okno, pojdem k svoji neusmiljeni pastirici in razkril ji bom svojega srca globočine in bolečine. Govoril bom ž njo milo in prijazno, sladko jo bom ljubil in ne tako divje kakor ljudje.“

„Švrk!“

Zopet ga je zapeklo po uhljih, po temenu in smrčku, in kuža je zaslišal veseli smeh:

„Ha-ha, Matjažek gre proti vasi! Turčin, alo po ovce in jagnjeta! Matjažek, Matjažek!“

* * *

Ker je bil kresni večer, zato hlapec ni šel po večerji spat, temveč se je ogrnil z jopičem, vtaknil viržinko za klobuk in zapodil Turčina samega v hlev. Zapahnil je duri za njim in jo krenil na vas, kjer je gorel kres in so pela dekleta.

Kuža prve trenutke ni vedel, kaj se je zgodilo ž njim. Saj je bilo večkrat, da so ga zaprli v hlev, in mirno je sedel na steljo, da se počije in zadremlje za malo časa. Ali nocoj je bil čudno nestrpen, in nemirno je tolklo njegovo srce, ki se je že hotelo nasloniti na ljubico, in živo so tlele v temi rjave oči. Vstal je in šel v kot, kjer je imel hlapec skrinjo, in kjer je bila shranjena njegova nedeljska obleka. Vzdignil je pokrov in vzel zelenopisani oprsник, ki se je svetil čisto na vrhu, in si ga oblekel. Tudi kastorec z rdečo rožo, ki nikoli ne zvone, je poiskal in si ga del na glavo. Stopil je k vratom — sto belih hudičev!

Duri se niso ganile. Zgrabil je za kljuko in stresel na vso moč, zamajale so se samo malo. Uprl se je s hrptom ob nje, samo voli so se mu zasmejali.

In prišle so skrivnostne ure, ki jih je dala kresna noč. Kakor da je zapihljajal veter, tako je zašumelo skozi okna in med jaslimi. Kar je bilo živine v hlevu, je vstala, in prvi je izpregovoril star vol z debelim in bobnečim glasom. Povedal je svojemu mlajšemu sosedu to-le prorokovanje:

„Kaj se ti mara, ki si mlad in boš še dolgo živel. Mene bo pa še letos pičil modras na paši in za plotom bom poginil. A tebe bo kupil mesar iz mesta in tam te bodo s srebrnimi noži rezale lepe gospe na belih krožnikih. A meni joj! Kače in črvi me bodo glodali.“

Medtem so si telice zaljubljeno šepetale na uho in ugibale o neznanih skrivnostih in sladkostih, kadar pride njihov čas.

Turčin pa je kakor razjarjen lev stopal po hlevu in se zaletaval v vrata, ki so držala kakor pribita. Zdaj je bil tisti trenutek, da gre in izpove svojo ljubezen lepi pastirici, da se ji ovije okoli vrata in se razjoka na njenih prsih. Ali kako naj pride do njenih oči, ako ga ločijo zapahi neusmiljeni za večnost!

Tekle so skrivnostne ure, zorela je praprot, cveteli so zakladi, ali zaljubljeni kuža je zaman preklinjal trdo svojo usodo. In že se je izgubila rimska cesta, tudi danica je bledela, ko se zaslišijo pijani koraki pred hlevom in hlapec stopi pred Turčina.

„Kje si hodil, herodež! Zakaj si me zaprl, plaščar!“ S srditim gnjevom je planil kuža v hlapca, ki bi se bil kmalu pogreznil v zemljo od presenečenja in strahu. „Še letos te bo hudič jemal. Lahko bi se rešil, ali ne povem ti, kdaj in kako!“

S temi besedami je Turčin odvihral iz hleva in pod okno k svoji pastirici. Potrkal je na šipe in pokazala se je sladka in lepa glava mlade Mančice. Vzpel se je kuža in že je hotel izpregovoriti prijazno in pristrčno besedico, ali takrat se je zazlatila zarja na izhodu, oranžen in žareč ogenj je zaplamenel nad lesovi, grozen dan je zastrmel iz noči, in pri kraju je bila skrivnostna noč. Mesto zaljubljenega pozdrava je zalajal kuža deklici v obraz.

Žiga baron Herberstein.

Spisal dr. J. Jesen.

(Konec.)

Herberstein pa ni bil samo diplomat, ampak tudi potopisec. Hotel je popisati deželo, katero je dvakrat prepotoval; ogledal si je kraje in ljudi, dvor in državo, šege in običaje; proučil je rusko zgodovino in življenje. Cesar Ferdinand mu je še posebej naročil, naj pregleda verske nauke pravoslavne Rusije. Kako je pri tem postopal, piše Herberstein sam v uvodu k svojemu velikemu delu, kjer pravi: „Ako hočem opisati Moskvo, ki je glavno mesto Rusije in razprostira svojo oblast na daleč in široko čez Scitijo, mi bo potrebno, dragi čitatelj, v tem delu dotakniti se mnogih strani, ki so bile premalo znane ne samo prejšnjim pisateljem, ampak tudi pisateljem naše dobe; na ta način se bom moral tu in tam od njih spisov razločevati. Da pa se ne bo komu zdela ta moja misel sumljiva ali prevzetna, izjavljam, da nisem pregledal Moskve samo enkrat, ampak dvakrat, ko sem bil poslanik pokojnega cesarja Maksimilijana in njegovega vnuka Rimskega kralja gospoda Ferdinanda, in sicer sem jo videl iz oči v oči, kakor se navadno pravi. Večji del sem izvedel od domačih ljudi, ki so znani in verodostojni; tudi nisem bil zadovoljen s pripovedovanjem enega ali dveh, ampak sem bil previden in sem verjel šele, ko sem slišal mnogo enakih mnenj. Pri tem me je podpiralo tudi to, da sem znal slovenski jezik, ki je rutenskemu ali moskovskemu popolnoma enak (quae cum Rhutenica et Moscovitica eadem est); tako nisem vse to samo slišal, ampak tudi videl, in hočem napisati ne v visokodonečem jeziku, ampak v lahkem in preprostem, ter to spominu bodočnosti izročiti.“

Herbersteinovo glavno delo „Rerum Moscovitarum Commentarii“ je izšlo l. 1551. Knjiga je bila kmalu prevedena v nemščino z nekaterimi izpremembami pod naslovom: „Moscovia, der Hauptstadt der Reissen“. S kakim zanimanjem

je čitala tedanja Evropa te knjige o novo razkriti ruski zemlji, kaže nam to, da so doživeli „Commentarii“ še za časa Herbersteina 11 izdaj, nemški prevod pa 9 izdaj. Ljubljanska licejska knjižnica hrani tri izvode in sicer latinsko izdajo iz l. 1556. (iz Cozbove knjižnice), nemško izdajo iz l. 1557. in latinsko izdajo iz l. 1572. Knjige imajo zanimive slike, ki nam kažejo tedanjo Rusijo.

Kakor je Caesar v svojih komentarjih popisal Galijo, kakor je Tacitus popisal Germanijo, tako je Herberstein Evropi popisal Rusijo. Njegovo delo je bilo dolgo časa Evropi edini vir o Rusiji; tudi njegove nazore o Slovanih i. t. d. so navajali drugi učenjaki. Carica Katarina Velika je bila tako navdušena, ko je prečitala Herbersteinovo knjigo, da jo je dala takoj ponatisniti. Ruski zgodovinarji se v marsičem sklicujejo na Herbersteina; njegova knjiga se še danes z užitkom čita. —

Herberstein se je za svoje delo temeljito pripravil. Predno je odšel na pot, je pregledal razna poročila diplomatov i. t. d. Rusko zgodovino je povzel iz ruskih letopisov, ki jih je dobro razumel, ker je znal slovensko; tako je nastalo njegovo zgodovinsko delo.

Herberstein nam natančno navaja mesta, skozi katera je potoval. Leta 1516. je zapustil Augsburg dne 27. dec., potem je potoval čez Moravo in Šlezijo v Krakov (11. febr.), od tu preko Poljske čez Grodno in Vilno v Novgorod (4. aprila 1517) in od tu je došel v Moskvo dne 18. aprila. (Na jugu je bila takrat vojna med Poljsko in Rusijo, zato si je moral izvoliti bolj severno pot.) V Moskvi je ostal do novembra. Dne 16. nov. se je poslovil od carja in 22. marca (1518) je došel zoper k cesarju v Inomost. Tudi drugo potovanje čez Smolensk (1526) je trajalo

toliko časa. — Herberstein je pisal svoja dela na stara leta, ko je že stopil v pokoj. Zato je imel dovolj časa, da je zbral gradivo in napisal delo trajne vrednosti, ki je uničilo vse razne predsodke in prazne bajke o Rusiji. —

Potovanje v Rusijo v tedanjem času ni bilo prijetno; treba je bilo premagati mnogo težav; Herberstein se te poti ni ustrašil. Dasi je občutil razne neprijetnosti ruske zime, ga ni to spravilo v slabo voljo, nasprotno se zdi, da diha iz knjige nekaka ljubezen do te zasnežene neznanе dežele.

Ko je bil Herberstein v Rusiji, je bila Rusija Rusom samim znana samo do Urala; o Sibiriji so se pravile bajke n. pr. o „zlata babi“, kakor so se n. pr. v Evropi pravile bajke o Rusiji. Herberstein je zapisal te bajke, kakor jih je slišal od ljudi. Petdeset let pozneje, ko je Herbersteinova knjiga Evropi odkrivala Rusijo, je Jermák s svojimi kazaki odkril Sibirijo.

Herberstein začenja svoje delo z daljšim uvodom, na to popisuje nekatere posebnosti glede jezika in izgovorjave: „Vsak narod govori na svoj način; tako delajo tudi Rusi; oni izgovarjajo svoje črke različno zvezane in združene na nekak neznan in za nas nenavaden način, tako da bi ta, kdor bi njih izgovorjave s posebno natančnostjo ne poslušal, ne mogel nič gotovega od njih izvedeti.“

Na začetku knjige razpravlja Herberstein o imenu Rus: „Od kod ima Rusija svoje ime, o tem so mnenja različna. Nekateri ga izvajajo od nekega Rusa, ki je bil baje brat ali vnuk Leha,

Potovanje v Rusiji po zimi.

poljskega kneza, in je postal knez Rusov, ki so od njega vzeli svoje ime. — Drugi pa izvajajo od nekega prastarega mesta, po imenu Rus, ne daleč od Velikega Novgoroda; zopet drugi izvajajo to ime od temne barve tega naroda. Večinoma mislijo, da je dobila Rusija ime od izpremenjenega imena Roxolanija. V resnici bi tem, ki to trdijo, komaj pritrdili; Rusi to mnenje zavračajo in trdijo, da je Rusija že od davnih časov bila tako imenovana, ker je bil narod nekako razsejan, raztresen; to tudi ime pomeni. Rusija (Rosseia) namreč v rutenskem jeziku

pomeni: razsejanost ali raztresenost, kar je tudi res, da so namreč še sedaj razni narodi z drugimi prebivalci pomešani in razni okraji Rusije so raztreseno naseljeni. Znano pa je onim, ki čitajo sveto pismo, da izraz razsejan (disseminatio) rabijo tudi preroki, ko govore o razkropljenju narodov.

Mnogo jih je pa tudi, ki izvajajo ime Rus na enako nepodoben način iz grškega ali celo kaldejskega izvora in sicer iz reke, ki se po grško imenuje Rus, ali od neke „quasi guttulata dispersione“, ki se po armensko imenuje Resissaja ali Ressaja: na ta način tudi Galci in Umbrijci Hebrejce imenujejo po rekah, veletokih in izlivih, t. j. od Gall in Gallim in od Umber, kakor da bi jih hoteli nazvati tekoče ali viharne narode ali rod „scaturiquium“. Toda naj pride ime Rusija od koderkoli; resnica je, da vsi narodi, ki slovansko govore, priznavajo krščansko vero grškega obreda in se imenujejo po domače Rusi, latinsko Rutenci, ter so se tako razmnožili, da so vse

vmes naseljene narode iztrebili, ali pa tako vdomačili in porusili, da se zdaj vsi z eno besedo Rutenci imenujejo.“ O slovanskem jeziku piše Herberstein: „Slovanski jezik, ki se dandanes imenuje tudi s popačeno besedo „sclauonica lingua“, je zelo razširjen: po vseh deželah, kjer stanujejo Dalmatinci, Bošnjaki, Hrvatini in Istrijani in daleč ob adrijskem morju tja do Furlanije govore ta jezik. Istotako Karni, ki jih Benečani imenujejo Karzi (Kraševci) potem Kranjci in Korošci tja do Drave; Štajerci do Gradca in dalje ob Muri tja do Donave; nadalje Mizijci, Serbi, Bulgari in drugi narodi, ki bivajo prav do Carigrada; poleg tega

Čehi, Lužičani, Šlezijci in Moravani ter prebivalci ob reki Vag v kraljestvu Ogerskem; potem Poljaki in Rusi, katerih države se na daleč raztezajo, Čerkezi in Petogorci tja do Črnega morja; isti jezik govore v Nemčiji preko Labe in na severu ostanki Vendov, ki tam raztreseno bivajo. Dasi se vsi ti narodi priznavajo za Slovane, vendar Nemci vse, ki slovansko govore, po Vendih imenujejo splošno Vende, Vinde in Vindiše.“ V nemškem prevodu je pridejano: Ta jezik in pisavo rabijo tudi Moldavci in sosedni Vlahi pri božji službi, dasi v narodnem pogovoru rabijo drug jezik. Mi hočemo s spisi dokazati, da so tudi Macedonci rabili slovanski jezik, ki se tam imenuje sirijski, kot svoj materin jezik in ga še rabijo.“

O legi in razsežnosti Rusije piše Herberstein:

Prva stran Herbersteinove knjige: »Rerum Moscoviticarum Commentariivm«.

Rusija sega do Sarmatskih gor, skoraj do Krakova; dalje se je razprostirala ob reki Tyras, ki jo prebivalci imenujejo Nister (Dnjester), do Črnega morja do reke Borysthenes (Dnjepr). Toda pred nekaj leti so Turki zasedli Bialo, ki se tudi Moncastrozove, in vse, kar je bilo do izliva Dnjestra pod oblastjo Moldavskih Valahov. Poleg tega je tavrski kralj prestopil Dnjepr in je daleč na okoli vse opustošil, ter že tam postavil dvoje trdnjav; od teh ena se imenuje Očakov in stoji ne daleč od Dnjeptra. Tudi ta je zdaj v oblasti Turčije. Tako leži zdaj velika pustinja med izlivoma obeh rek. Ako gremo navzgor ob Dnjepru, pridemo

do mesta Cirkas, ki leži proti zapadu. Od tu se pride v najstarejše rusko mesto Kijev, ki je bilo nekdanje glavno rusko mesto; na nasprotni strani Dnjeptra je provinca Severa, še sedaj obljudena; od tu naravnost proti vzhodu se pride do izvirov reke Taneje; naprej ob toku Taneje pridemo po dolgem času do zliva dveh rek: Oke in Volge ki se grško Rha imenuje); na drugi strani reke Volge se razprostira Rusija v veliki daljavi tja do severnega morja in od tam okoli narodov, ki so pod oblastjo švedskega kralja do Finlandije in livonskega zaliva; dalje pridemo čez Livonijo in Samojede v Mazurijo in nazadnje v Poljsko, kjer so meja Sarmatske gore. Pri vsem tem ozemlju sta samo dve provinciji izvzeti in sicer: Samoje di in Litavci, katerih glavno mesto je Vilna. Dasi sta obe pokrajini z Rusi pomešani, imata vendar

svoj jezik in rimsko-katoliški obred. Prebivalci teh dveh pokrajin pa so vendar po večini Rusi.“

O vladarjih in starih ruskih časih poroča Herberstein:

„Prvi iz vladarjev, ki zdaj v Rusiji vladajo, je veliki (vojvoda) knez moskovski, ki ima večji del dežele v svoji oblasti, potem veliki vojvoda litavski, in nazadnje kralj poljski, ki zdaj vlada v Poljski in Litvaniji. O začetku svojega rodu nimajo ničesar razven davno pisanih letopisov, češ, da je slovanski narod iz rodu Jafetovega in da je bil nekdanj ob Donavi, kjer je zdaj Ogerska in Bolgarska zemlja.

Kdo je najprej vladal Rusom, je neznano. Niso imeli namreč še črk (pisma), s katerimi bi bili mogli dogodke bodočnosti sporočiti. Šele potem, ko je Mihael, kralj carigrajski, slovenske knjige v Bolgarijo poslal (l. 6406 od začetka sveta), so začeli pisati in v letopise zapisavati, in sicer ne le to, kar se je ravnokar godilo, ampak tudi to, kar so jim dedi sporočili in kar se je od davnih časov v spominu imelo. Iz teh (letopisov) se izve, da so Rusi plačevali davek nekim Kozarjem in da so jim tako Varjagi zavladali. O

Varjagih nisem mogel zvedeti nič gotovega, razven

da se Baltiško morjetudiVarjaško imenuje (Varetzokoie morie). Ker je bila Vuagrija nekdanj veliko mesto ob Baltiškem morju blizu Ljubeka ob Holsteinskem, je mogoče, da so Rusi od tam izbrali svoje vladarje, posebno ker so bili takrat Vendi še mogočni. Rusi so se namreč med seboj zelo prepri-

rali, zato je svetoval Gostomisel, „vir prudens et magnae Novuogardiae autoritatis,“ (moder mož in veljak v Novgorodu), da naj pošljejo poslanca k Varjagom, da bi jim poslali tri brate, ki so bili doma zelo mogočni, da prevzamejo vladu nad Rusijo. In res so prišli vsi trije „germani fratres“ in so si razdelili oblast. Rurik je prevzel vladu v Novgorodskem okraju in si je izbral stolico v Ladogi, 36 nemških milj pod Novgorodom, Sindus se je vsedel ob Belem jezeru, Trudnor pa v okraju Plesko, v mestu Svorči. Ti bratje so bili baje rimskega rodu. Tako se bahajo Rusi. Tudi sedanji moskovski vladar izhaja iz tega rodu. Varjagi so prišli v Rusijo 6370. l. (862. po K.). Ker sta dva brata umrla brez otrok, je vse pokrajine združil Rurik in je razdelil vojsko pod povelje prijateljev. V imenu njegovega mladoletnega sina Igorja je po njegovi smrti vladal Oleg; ta je državo zelo razširil, bojeval se je na Grškem in je oblegal Carigrad.

Vladal je 33 let.

Za njim je vladal Igor, ki je vzel za

ženo Olgo iz Pleska. Bojeval se je zopet z Bizantinci (Grki) in je prišel do Herakleje in Nikomedije. Bil je premagan in je bežal; pozneje ga je ubil Maldit iz rodu Drevičev. Za

njim je vladala Olga, kruta ženska, ki se je maščevala nad Dreviči; ko so k nji poslali snubače, je dala vse pomoriti. Nje stolica je bil Kijev. Pozneje se je dala krstiti (6403. l.) na Grškem od Janeza Carigrajskega in si je nadela ime Helena. Grški kralj ji je poslal darov.

Primerjajo jo solncu, ker je razsvetlila Rusijo z

Ruski jezdeci.

lučjo prave vere. (Haec prima inter Ruthenos Christiana fuit.) Svojega sina Svatoslava pa ni mogla pregovoriti h krstu. To je bil strog in utrjen junak. Zmagal je Bolgare in prišel do Donave. Nastanil se je v Perejaslavu („haec enim sedes mea in medio regnorum meorum“), v svojem središču. Vladał je nad Grki, Bolgari in Rusi in je silil celo na Oggersko. V carigradska vrata je zabil žebelj. Živel je vedno med svojimi vojaki zunaj v taboru. Vojakom je znal govoriti navdušene govore: padel je na poti izpred Carigrada, ko so ga nenadoma napadli Pečenegi. Za njim je vladal Vladimir. Dal se je krstiti in z njim vsi prebivalci v Kijevu. Bil je mogočen vladar. Med njegovimi nasledniki je nastal spor, ki je uničil državo.

Potem je prišel tatarski naval, in od te dobe so bili vsi knezi odvisni od tatarskih hanov. Tatarsi so imenovali kneze, ki so jim plačevali davek. S tem zaključuje Herberstein rusko zgodovino, ki je tik pred njegovim prihodom stopila na nova pota.

Herberstein piše, da so se od Rurika vsi vladarji Rusije zvali veliki knezi. Ivan Vasiljevič se je imenoval „gospod vse Rusije“. Po Herbersteinovi razlagi je car toliko kot cesar. Čehi, Poljaki in Slovani na Oggerskem pa pravijo kralj, kyrall ali Korol. Tudi turški vladar je car, zato se pravi Konstantinoplu „Carigrad“ (Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem). Nekateri imenujejo moskovskega vladarja tudi belega carja (Album regem). Najbrže zaradi belega pokrivala. Vojvoda se imenuje knez. (Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes). Oni, ki so imeli več pokrajin, so postali „Vueliki knesi“. Bojari so toliko kakor naši plemenitaži in vitezi. Na Hrvaškem se sploh prvaki knezi imenujejo, pri nas in na oggerskem pa grofje. Po Herbersteinu vladajo v Rusiji trije vladarji: ruski car, poljski kralj in litovski knez. Kakor se vidi iz popisa, smatra Herberstein za Rusijo vso zemljo od Krakova naprej do Severnega in Črnega morja in do Urala. Ta zemlja pa se deli na več delov.

Po naročilu svojega vladarja se je Herberstein v Rusiji zelo zanimal za verske razmere. Vsled reformacije je bilo to vprašanje takrat v ospredju in se je z njim bavila vsa Evropa. Herberstein je natančno preštudiral razliko med pravoslavljem in katolicizmom. Navaja cel oddelek verskih vprašanj in odgovorov in razne verske običaje. Rusi se strogo drže pravoslavlja.

Ruski grb. Herbersteinov grb

Vero so Rusi prejeli ob času Vladimira, dasi drugi pravijo, da je že sv. Andrej oznanjal vero v Rusiji. Rusi se bahajo, da so edini oni pravoverni. Druge smatrajo za brezverce.

O ruski vojski piše Herberstein precej obširno: popisuje vojaško opravo (gl. slike) in hvali hrabrost in spretnost vojakov. Posebno konjeniki so izurjeni in se bijejo z več orožji ob enem. Sovražnika napadejo z veliko silo, toda dolgo ne vzdrže: ako si pridejo blizu in z vso silo napadejo, kričijo: bežite, ali bomo pa mi bežali. (Fugite, aut nos fugiemus.) Mest ne jemljejo z naskokom, ampak jih oblegajo in prisilijo branilce z lakoto, da se udajo.

Na begu Rusi ne prosijo milosti, ampak se udajo na milost in nemilost.

Dalje popisuje Herberstein dvorsko življenje in običaje. Ako pride poslanik v Rusijo, mora na meji naznaniti svoj prihod; od dvora mu pošljejo spremstvo naproti. Napram tujcem se kažejo Rusi zelo visoke in hočejo pokazati, da je njih car najvišji gospod, ki zasluži več časti nego vladar, katerega zastopa poslanec. Herberstein je moral prav na diplomatičen način varovati čast svojega vladarja. V Moskvi so bili napram tujcem zelo nezaupljivi — vendar so poslancu in njegovemu spremstvu dobro postregli. Najbolj zanimivo je bilo pri skupnem obedu, ki se ga je udeležil tudi car. Tu je bilo treba paziti

na vsako malenkost. Žiga si je s slovenščino pri obedu dobro pomagal. Pri obedu je tudi car govoril s poslanci. Na avdijenco je bilo treba večkrat čakati cele tedne, ker je car premišljal s svojimi svetovalci, kaj bi poslancu odgovoril. Herbersteinovo delo je tako važno, da je izšlo o

njem obširno rusko delo, ki navaja njegove vire in razmere onega časa v Rusiji. Pri nas je iz njega črpal Bohorič in razni slavisti od Cromerja do Markurbinija. Morebiti pride čas, ko bomo njegovo delo imeli v celoti pred seboj.

Domovina moja . . .

Tone solnce v stepi,
trava zeleni,
mlado vrbje v gaju
v mraku zadehti.

Tiho teče Drava,
strojev le ropot –
bogme, sama stepa
tu in tam in tod.

Mislim: dom moj daljni,
ti si kakor raj,
ko nad tabo zarje
zadnje bdi sijaj.

Grički, gore, gaji,
polj in čar livad –
sladko deklet šeta
preko tibiš trat.

Bogve, če vse videl
bodem to še kdaj –
domovina moja,
daljni, sladki raj.

Kmečka pesem.

Brajde moje, lepe brajde,
brami v hribu se blestijo
zlate jagode pod listjem
kot cekini mi žarijo.

O žarite, o žarite:
moja kri je v vas dabnila
in s sladkostjo vas opojno
napojila.

Kakor kralj! V podolju škriplje
voz v razritih, strmih klancih –
o še konji so veseli,
trto nosijo mi v lancih.

Večerna pesem.

Rožno lice, bele grudi in oči –
fantič, dolgo se ne mudi, lučka že gori.
Bele grudi, ustne sladke – lučka že gori,
pridi, fantič, ure kratke meri Bog noči!
Postelj mehka, bele rjuhe rožnato dehte –
pridi, fantič, saj staruše v hramu še sede.
Pridem, pridem. Slavčki v gaju ljubko mi pojo,
dete zlato, kako v maju nama je lepo.
Pač so okna ti visoka, ali kaj,
lestva lahka, urna roka, v blažen raj
k tebi, k tebi, ljubezniva, drzen skok – – –
Vas samotna tibo sniva, ure kliče rog.

Ānt. Batagelj.

Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

(Dalje.)

Predno so se odpeljali v Opatijo, se je šel Milan k grofu v njegovo sobo posloviti.

Grof ga je sprejel zelo prijazno in je takoj ukazal prinesiti steklenico najboljšega. In v svojem udobnem naslonjaču sedeč, je pripovedoval svoje vesele huzarske zgodbe.

„Čujte, mladi prijatelj!“ se je obrnil naenkrat k Milanu. „Meni se zdi, da ste vi za svoja leta preveč resni.“

Milan je malo zardel.

„Kako mislite to, gospod grof?“

„Kako mislim, kako mislim? Tako mislim, da gledate malo preveč tragično v svet in življenje.“

V Milanu se je pojavil rahel odpor.

„Jaz pa mislim, da ne, gospod grof. Nimam še prav nobenega razloga, da bi gledal tragično v življenje, ki mi je storilo še malo žallega. Celo zelo zadovoljnega se počutim, posebno zdaj, ko —“

„No, saj je mogoče, saj je mogoče,“ je pomirjeval grof. „Mogoče, da se le meni tako zdi. Sicer pa sem poznal ljudi, kamerade, ki so bili kot lajtnanti strašno resni. Pozneje pa, ko bi bil človek razumen: enega je prevarila žena, drugi je zašel v dolgove, — pozneje jih je bila sama šala in smeh. Vrag vedi, ali je to oni humor pod vislicami ali kaj. Ampak pri vas mladih ljudih je včasih tudi malo poze, se mi zdi. Poznal sem človeka, krasnega fanta, pa si je pustil rasti nemarno brado samo zato, da bi bil grši. Nekateri pa ste veseli in se delate nalašč žalostne.“

Milan ni vedel, kaj bi odgovoril. Mučna mu je bila ta filozofija in mogoče le zato mučna, ker ni mogel reči, da je popolnoma napačna. Toda odgovarjati ni bilo treba, ker grof je že sam nadaljeval.

„Živeti morate začeti, prijatelj, živeti. Kako lepo Madžarko si omislite zdaj, ko pridete v Opatijo. Taka vam že prepodi muhe iz glave. Samo starejših letnikov se pazite, pa naj bo še tako lepa. Take niso za tako mlade ljudi. To so

vampiri, ki vam izpijejo kri in vas ne puste več iz krempljev! Ej, da bi vam mogel dati jaz svoje izkušnje ali pa vi meni vašo mladost! Sicer pa ne zamerite mojemu klepetanju, — senectus loquax!“ se je zasmel naenkrat in je vstal. „Boste že našli svojo pot, saj niste na glavo padli, kakor se pravi. Če bo vam pa kdaj treba dobrega prijatelja, veste, kje je grof Calmeri, če bo še živ in zdrav. Pa bo, ako Bog da, — šest križev že imam, pa me pogledajte! In zabavam se vam, kamor pridem, bolje nego deset vas mladičev skupat. Ej, jaz sem vzel življenje vedno bolj na lahko stran in sem imel prav. Pa kakor rečeno, če bo vam kdaj treba — — —“

Nudil je desnico in čuteč, da govori grof iskreno, jo je Milan prisrčno sprejel in se je res ginjen zahvalil za vso ljubeznivost.

Peljali so se do postaje z dvema iskrima vrancema in na postaji je vzel sluga listke za prvi razred. Milan se je že bil naučil stopiti v tak kupé, kakor da se ni nikdar vozil v tretjem razredu.

Sedel je nasproti baronici, ki je gledala zamišljeno skozi okno in plaho mu je zbežal vsako toliko pogled na njen krasni obraz. Moj Bog, kako bi jo ljubil, če bi ne bila tako visoka . . . Spomnil se je nehote grofovega izraza „vampir“ . . . Pa naj bi bila vampir . . . naj bi mu izpila vso kri . . . čim več tem bolje! . . . Toda srce ve, pametno srce, da je predaleč do zvezd . . . in hrepeni, a jih ne čaka dol . . .

Pa se dogodi včasih. Še bolj čudne stvari se dogode . . . Milan se je spomnil cigana, ki je ljubil princezinjo. Toda cigan se ni bil prepustil ti ljubezni, dokler mu princezinja ni dala sama poguma. Strmel je vanjo kakor začaran . . . oči so gorele . . . srce je ostalo trdno zaprto kakor z jeklenim oklepom. Šele ko se je dotaknila njena prebela roka pokrova, je divje buknil plamen ven in je šinil do neba, da se je krvavo zasvetilo vse naokrog . . .

Milan se je zganil, si je popravil obleko in se tudi zagledal ven. Mali je govoril neprestano, a oba sta mu komaj odgovarjala. In da bi imele misli mir, mu je dala baronica iz kovčka veliko knjigo z živimi slikami . . . In je spet molčala . . . Šele ko so prispeli na kras, je počasi spregovorila, kako ji je ljub tudi ta goli svet.

„Poglejte, nikjer se tako ne spozna človeška bedasta hudobija ali hudobna bedastoča, ako hočete, kakor tu: koliko je tudi tu zelenih trat, spomladi ravno radi kontrasta še bolj zelenih nego drugje, in koliko je sočnih grmičkov! In če hoče prijazna roka, pa raztegne to zelenje in dobrotno pokrije kamenje, če že koga res tako boli. Toda ne: gre in razširi sivino golih mest in jih razvleče na vse strani, da laže zabavlja. Meni pa ostane ena najnepozabnejših poti vožnja z železnico po sredi Istre. Ne mislim toliko ono po pazinskem okraju, saj tam so logi in trata in griči tako ljubki kakor pri nas; tudi ne mislim onih vinogradov na desno in levo, ki jim ni konca, v dolnjem delu proti Pulju, — oni gorenji del od Herpelj dol mimo Buzeta me je bil tako prevzel. Ne poznam skoro kraja, kjer bi me bila veličastnost tišine tako obšla . . .“

„Ste bili li že na vrhu visokih gora?“ je vprašal Milan tiho, kakor da vseeno noče motiti zamišljenosti njenih besed.

„Bila!“ je prikimala počasi. „In tudi tista tišina je veličastna. Toda če se mi je zdela ta tišina molk boga, ki je le za hip umolknil, da že čez malo zopet zarjove do neba, se mi je zdela ona tišina tam doli kakor onemelost Niobe, ki je za večne čase okamenela od samih strašnih krivic, od same ljute žalosti, od same strašne zapuščenosti . . . Kaj pravite vi k temu, vi — poet!“ se je naenkrat zganila in se je nasmehnila. —

„Da ste lepo povedali vse to . . . In da čudovito lepo gledate v svet,“ je rekel Milan z lahko drhtečim glasom.

„Pa ga gledajte še vi tako! Joj, pravijo, da imate moje oči!“ se je zasmejala. In hitro je vstala in je odšla na hodnik.

Milan je gledal za njo.

„Kaj ne, da moja mama učeno govori? Jaz je čisto nič ne razumem, kadar govori tako!“ se je oglasil mali baron.

„Čudovito mater imate, Stanislav! Blagor vam!“ je rekel Milan in pogladil dečku lase.

Mali pa je ves srečen te pohvale planil k učitelju in ga je poljubil.

„Pa s stricem Rozinskim govori mamica tudi vedno tako učeno. Jaz mislim, da je vsakdo dober človek, s katerim govori mamica tako. Pa-pa je strica Rozinskega pa vedno grdo gledal!“ je modroval deček.

V tem se je baronica vrnila in mali je gledal pazljivo v knjigo, vedoč, da ne sme govoriti teh stvari.

Milana pa so precej zbegale te njegove besede. Kdo je ta „stric Rozinski“? . . . In deček je tu prvič omenil svojega očeta. Pa s tem hladnim, da, sovražnim glasom! Kake stvari so to?

„Šent Peter! Dvajset minut. Prestopite na Opatijo-Reko!“ se je čulo zunaj.

Sluga je takoj poiskal drug kupé v vlaku, ki je že čakal. Baronica in sin sta šla takoj noter, Milan je stopil po časopis.

„Ali si ti ali nisi?“ ga je ustavil znan glas. Sošolec Černe je stal pred njim in ga je gledal od nog do glave.

„O ti vražji škric! Saj si kakor kak lord!“ je vzklikal. „Pokaži no! Tak kožuh, dvesto kron. Klobuk — — no, zakaj pa ne nosiš cilindra? Čakaj, pa bo ta tudi vreden svojih deset kron. Hlače dvajset, jopič petdeset, telovnik — — a viš ga no, zlato verigo ima tudi! O, ti magnat ti! Uro tudi zlato?“

„Ne upij no tako! Saj že vsi gledajo!“ ga je ustavil Milan nekoliko preveč dostojanstveno, ker oni se je glasno zakrohotal.

„Naj gledajo! Kaj te v nič devam? Saj te naravnost v nebesa povzdigujem. Sicer pa si itak že gori, kakor je videti! Kje imaš peruti? Sicer pa peruti bi ti tako ne imel, — še parklje in rogove bi dobil, če bi bilo po tem, ti žalost ti potuhnjena. Pa se ti le vseeno dobro godi, kaj, — kljub vsi otožnosli? Kako se ti mož lepo slepari po svetu naprej!“

Milanu je bilo to vikanje zelo neprijetno. In hotel se je preveč glasnega tovariša čim prej odkrižati.

„Kje si bil do zdaj?“ je vprašal malomarno in šel proti prodajalki.

„Na Dunaju. Pa sem pozabil pustiti trebuh zunaj. Zdaj grem domov, da mi ga mati zopet natrpa s fižolom in krompirjem. Predraga zabava to s cesarjem pod eno streho živeti. Pod to namreč,“ — je pokazal proti nebu, — „druge itak nimam. Imaš ti mesto tega kako cigareto?“

Milan mu jih je kupil celo škatljo.

„No, hvala ti, saj nisi tako napačen človek!“ se je zahvaljeval Černe. „Samo to ne pozabi, da drugi tvoji sošolci po vrsti stradamo in če te vščipne kdaj kaj za srce, ne poj tako žalostnih in pomisli, da je ščipanje po želodcu še veliko bolj neprijetno. Tako pesem bi moral enkrat napisati, da bi jo peli mi, ki smo zaljubljeni v kranjske klobase. Pa kam že greš. V vagon? Čakaj, da vidim kam! A, v prvi razred. Strela! Dovolj, da hodim od zadaj. Kako pa je notri v prvem razredu, — ali je res, da — —“

V tem hipu se je prikazala gori baronica. Milan je naglo podal tovarišu roko in je stopil na stopnico. Černe pa je ostrmel. A naenkrat se je lepo spoštljivo odkril in se je nerodno priklonil.

„Kdo je to?“ je vprašala baronica Milana, ko je prišel do nje.

„Moj sošolec je. Z Dunaja se vrača. Malo prismojen je!“

„A simpatičen!“ se je razmahnila baronica. „Siromak?“

„Velik! Največji od vseh mojih sošolcev.“

„Dajte, izročite mu to, prosim! Recite, da naj sprejme kot spomin na srečanje s prijateljem. In naj ne vzame za zlo!“

Baronica je naglo potegnila iz torbice bankovec in ga stisnila Milanu v roko. Nesite mu! Še je čas!“

Milan je stopil naglo ven. Černe je stal še vedno spodaj in je gledal kakor začaran gor. Sprva ni razumel, ko mu je Milan izročil denar. Potem pa je od veselja poskočil in je pogledal zopet gor. Vlak se je pomaknil. Takrat je Černe snel klobuk in ga je poveznil globoko do tal. Baronica je gledala ves čas tja in onemu prijazno pokimala. In ko je bil vlak že iz postaje, je videla, da stoji študent še vedno na istem mestu. Naenkrat je vzdignil bankovec visoko čez glavo in je zamahal ž njim kakor z zastavo. Baronica se je na ves glas zasmejala in je stopila v kupé.

„Cela Gorica bo zdaj dva dni živela!“ je rekel Milan skoro očitajoče.

„Pa naj! Samo da bo siromak spet enkrat vesel!“ je odgovorila baronica s skoro strogim glasom.

Milan se je zganil. Sram ga je bilo nelepe besede. In je želel popraviti:

„Hotel sem samo reči, da bi mu toliko desetakov bolje prišlo!“

„Pa mu jih lahko tudi še pošljemo. To se pravi, ako se zahvali za to, kar je danes prejel. In sicer sam od sebe! Na take stvari jaz ipak nekaj držim!“ je rekla in je vzela časopis, ki ga je položil Milan poleg nje.

Bila je že noč, ko se je zablestela Opatija spodaj pod njimi. Teta, stara kontesa, ki jo je videl Milan že onikrat v gozdu gori doma, jih je pričakovala na postaji v Matuljah. Bila je zelo prijazna tudi z njim.

Sedli so v voz in so se napotili navzdol. Milan je gledal v globino. Tam na levi ono blede žarenje se je zdelo, da mora biti mesto Reka, ta črna planjava, čez katero se je tu pa tam pomikalo nekoliko luči, vsa obrobljena od te strani od neštevilnih svetilk je moralo biti morje.

Milan je napeto poslušal, in čim nižje so prihajali tem bolj, ali bo že kmalu slišal šumenje valov . . . A v takih mirnih nočeh morje spi in samo tik ob njem čutiš njegov ogromni oddih.

III. poglavje.

Milan je dobil dve lepi sobi, — eno na morje. Široko je odprl okna, ko je zjutraj vstal. V čudoviti modrini se je širila planjava pred njim. In ravno tako je bilo gori nebo, — človek bi ne vedel, kdo odseva v drugem. Gledal je in gledal. Čudovito lepo je bilo vse to. Ali gledal je tja in gledal si je v srce, — kje je vez, da se začne pogovor, kje je rov, da prične pretakanje? . . . Tuja je ležala pred njim daljina.

Šel je na vrt, — vrt poln zelenih palm in čudovitih cvetic: večna pomlad, — in tu z vrta je stopil k morju. Rahlo šepetaje so se poigravali valčki na produ. In napeto je prisluškal, kakor bi čakal razodetja.

Tedaj je zaslišal lahke korake nad seboj in baronica je pogledala čez zid.

„No, kako vam je pri srcu?“ je vprašala.

„Čudovito je. — Toda zdi se mi, da mi ničesar tega ne govori, kakor ste mi obljubili vi, gospa baronica,“ se je nasmehnil Milan in je stopal po stopnicah počasi k njej.

„Potrpite! Saj sem vam rekla, da se morate najprej naučiti morske govornice . . . Sicer pa mogoče, da ste vi še premladi in morje že preveč staro . . .“ se je zasmejala.

„Saj je druga narava tudi stara.“

„Ne, to ni tako. Druga narava se neprestano prenavlja in je zato večno mlada. Morje pa je vedno isto. To se pravi: ne prenavlja se

od zunaj nego samó samo iz sebe . . . Zato ima nekaj unešenega v sebi in ne omamlja na prvi pogled. Ali recimo: na prvi pogled omami s svojo lepoto in omami samo oči, — srce omami še le, ko ste se čisto vtopili v čare njegove duše . . . In potem vas ne izpusti več . . . Poznala sem starega pomorskega kapitana, ki je šel v penzijo v svojo domovino. Drugo leto je bil že zopet pri morju. Rekel je, da so povsod drugod manjše žemlje, — ker ga je bilo sram njegove ljubezni, medveda . . . Ne izpusti človeka več . . . Nekje sem brala, da je kakor zrela ljubica, ki pozablja človek njena leta čim bolj se zasanja v njeno otožno lepoto . . .“

Govorila je vedno bolj počasi in s pol zastrtimi očmi je gledala ven v daljavo . . . Naenkrat je stresla z glavo in se je zasmejala.

„Jaz postanem pa kar sentimentalna, če zagledam to milijardo kotlov vode pred seboj,“ je rekla. „In nazadnje je vendar le voda! Pojdiva rajši kavo pit!“

Milanu pa so trepetale še vedno njene besede v srcu. Taka čudna otožnost je bila v njih. — Kako je v tvojem srcu, žena? . . . Toliko časa sta že skupaj, pa še slutiti ne . . . In bogve če slutiti ona, kako je z njim? . . .

Še tisti večer je spoznal „strica Rozinskega“, — „profesor pl. Rozinski“ so mu ga predstavili. Bil je lep, eleganten, okrog štirideset let star mož z izredno blagoglasnim govorjenjem. Med pogovorom je zvedel Milan, da je bil profesor na Lvovski univerzi in da je radi diferenc s kolegi pustil mesto.

Milan je s čudnim nemirom opazoval, kako je baronica s tem človekom. Zdelo se mu je, da z občudovanjem posluša vsako njegovo besedo in mu spoštljivo gleda v obraz. Pa so bile tudi lepe besede, ki jih je profesor govoril, in obraz, obraz moža, ki ve, kaj govori. Milan se je čutil silno majhnega proti njemu in nazadnje se mu je zazdela celo njegova ljubosumnost smešna. Če je med onima dvema kaj, on tega gotovo ne bo izpremenil, ubogi študentek!

In smešen ni hotel biti! Tudi za ceno svoje ljubezni ne! In ko je gledal potem dolgo ven na morje, z zvezdami posejano, in je o tem premišljeval, se mu je zdelo, da se mu je posrečilo za vselej zlomiti v sebi to nespametno bol. „Upati, kar je brezupno, je samo še stupidno!“ je rekel in je trdo zaprl okno.

Zaprl je okno ven na morje, — na ljubico zrelih let, — in je začel sanjati o drugi ljubezni.

Kaj bo res tu izgubljal mlade dni, kakor jih je že toliko? Toda ono prej je bilo nazadnje druga stvar, — bil je srednješolec, vsi so ga poznali, in posla bi bil moral imeti samo s šolaricami, ki so si nazadnje druga drugi podobne. Pa bi bil prišel še na slab glas. Ta pa je svoboden človek, bo imel elegantnih oblek, bo imel denarja dovolj, — baronica mu je zvišala za Opatijo mesečno plačo na sto kron, — čemu bi torej ne začel uživati! In uživati je pomenilo v njegovem jeziku ljubiti.

In drugi dan se je napravil takoj po popoldanskem poučevanju na promenadni koncert v park in se je postavil ob pisano procesijo, ki je vrela mimo njega. Zavidal je mladim gospodom, ki so imeli cele roje krasotic okrog sebe. Posebno onile vitki in res prekrasni dečko tam, — od vseh strani so govorile vanj in vse žarke so jim bile oči. Toda Milanu se je zdelo, da so obviseli njihovi pogledi vselej tudi na njem, kadar so prišle mimo njega.

„Premalo te je za vse!“ se je nasmehnil in z veselo škodoželnostjo je kradel onemu pogledu lepih spremljevalk.

A po končanem koncertu je hitel ravno za to družbo. Vitka črnolaska s plavimi očmi in prebelimi zobmi ga je posebno zanimala. Opaziti je morala, da ji sledi, ker se je večkrat ozrla. Pred veliko hišo so se ustavili in mladi gospod se je poslovil. Na vratih se je črnolaska še enkrat ozrla za Milanom.

Milan je šel za neznancem kakor slučajno; a ko ga je videl iti v kavarno, je stopil tudi on za njim.

Tam je sedel oni v družbo mladih gospodov, ki so hrvaško govorili.

„Tebi lahko, ko znaš madžarski!“ se mu je smeja! eden.

„O, pa znajo tudi nemški, italijanski in vsega vruga! Evo ti, ako te je volja, — odprta ti je pot!“ skomizgnil je došlec.

Milan je vzel list z njihove mize in je rekel: „Molim!“

Pokimali so mu prijazno in so ga pogledali.

A ko je čital še malo časa, se je naenkrat odločil in je stopil tja. In je prosil, da se sme predstaviti, ko je tako sam tu, in če gospodje dovolijo, da bi želel včasih priti v njihovo družbo.

Ljubeznivo so ga pozdravili in od vseh strani so mu stiskali roko. „Doktor Raić,“ je rekel prijatelj madžarskih lepotic in je pripomnil Milanu, da ga je bil opazil že na promenadi. In tudi njegove Madžarke da so ga bile že opazile. Pa da naj pride za božjo voljo tudi jutri, da ga seznanj, — on že ne zmore več vseh in sam ne ve, katere bi se lotil; ti njegovi prijatelji so itak sami strahopetci. Ti pa so protestirali, da se bojijo samo za življenje svojih denarnic in ne za lastno življenje, in smeh je šel sem in tja.

„Kaj vi ste pri baronici Kowalski?“ se je začudil dr. Raić, ko je povedal Milan to. „Vi srečni človek, — kaj vam je potem mojih Madžark treba!“

Milan je malo osupnil in to je oni opazil.

„Ne, ne smete me krivo razumeti!“ se je hitro popravil. „Baronica je vseskozi častita dama. Hotel sem samo reči: kako se more človek zanimati za Madžarke, če živi v bližini baronice Kowalske.“

Milan je nerodno opomnil, da je to nekaj drugega, in Raić se je zasmejal:

„A, seveda! Če se ne zadovoljite samo z gledanjem, potem kar pridite. Moje poverjenke so pozitivne dame!“

Drugi dan je Milan komaj čakal, da je bila ura štiri. Pa kako samo od sebe in krasno je bilo prišlo vse to! Že snoči pri večerji je bil izredno živahen, da ga je baronica začudeno pogledovala. In kakor v opravičilo je povedal, da se je seznanil z lepo družbo hrvaških akademikov, — večina advokatski koncipijenti in suplenti, — ter da ga veseli, da bo imel dostojno družbo, če bo čutil potrebo po njej. Posebno dr. Raić da se mu je na prvi mah prikupil in da ga je povabil za jutri na promenadni koncert.

Baronica ni bila videti posebno vzradoščena teh vesti. Ko je omenil dr. Raića je celo rekla:

„No, če se daste dr. Raiću v roke, ne vem, kako bo z vami! Dr. Raić ne uživa ravno dobrega glasu.“

Milan jo je vprašujoče pogledal.

„Ne mislim nič slabega!“ je pojasnila. „Samo to pravijo, da je velik ponočnjak, zapravljevec, sploh lahkoživec. Sicer pa seveda lahko občujete s komur hočete!“ je pristavila hladno.

Milan si je mislil, da se baronica samo boji, ako bi tudi on postal ponočnjak in bi zato zamenjarjal poučevanje. Toda dokazal ji bo kmalu, da se moti, če misli, da ne ve, kaj je njegova dolžnost.

(Dalje prihodnjič.)

Zaljubljena pesem.

V času sladkem, ko z gostih
vej mi slavček gostoli,
v polju vlažen vetra dih
mlado žito valovi
in za gajem sam in tih
potok v travi žubori,
v duši zadehti
mi ljubezen kakor prejšnje dni.

Grem v poljano, hodim na pota,
koder v prahu dražestnih nožic
tvojih sled lahkotna ždi, samota
brani tvoje glase — iz cvetlic
vstaja vonj — spomin še nate
branijo mi zveste, tibe trate.

Hipec.

Rdeče rože, rdeča kri
in ljubezen vroča —
tibe gaje preleti
ptičica pojoča.

Tam za gajem rožni sni,
sladko šepetanje,
sladka usta in oči —
jaz še mislim nanje.

Ptička lahno preleti
tibe, tibe gaje;
hipec — ah, in več je ni —
veja vejo maje.

Ant. Batagelj.

Intelektuelni proletarijat in polinteligenca.

Spisal Albin Ogris.

(Konec.)

Sicer pa ima intelektualni proletarijat še eno glavno korenino. To je ustroj visokošolskih študij. Čehi si v tem oziru lahko pomagajo doma, Slovenci ne. Od univerze se zahteva preveč, zanjo se stori premalo. Ne more biti moja naloga, govoriti na tem mestu o ponesrečenem redu vseh srednjeevropskih univerz. Napake so znane na oficijelnih mestih zelo dobro, reformni načrti ležijo že leta v predalih. Volja je dobra, a meso je slabotno. Če bi se dijaštvo v višji meri držalo pravca samopoči, bi se dale napake zakrpati, toda geslo se je prijelo samo nekterih, medtem ko je ogromna večina ubrala stezo svetopisemskih nespametnih devic.

Vseučilišna leta, ki bi imela dati mladim silam, najsvobodnejši razmah in kjer bi si moral mladi človek z neumornim pridom postaviti temelje zares moderno naobražene individualitete, se zapravljajo na najbolj neploden način. Naj imenujejo naši časniki slovensko visokošolsko mladino svojo „zlato bodočnost“ in naj stavijo nanjo naši voditelji še tako smelega nade, te nade so „mirage“ in bodočnost, ki jo nosi ta generacija v sebi, ni zlata. Krivda je na obeh straneh. Narod podpira svojo vseučiliščno mladež mnogo premalenkostno, mladež pa stori premalo, da bi bili v njo stavljeni upi upravičeni. Kajti za uspešen študij je treba denarja in še enkrat denarja. Ne zapirajmo si oči in ne zanašajmo se preveč na pošteno pridnost slovenskih fantov. Tako simplistična stvar vseeno ni. Naj poskusi kdorkoli študirati in se izobraževati brez Mamonove pomoči, in prozaična realnost mu bo temeljito popravila tekst. Čemu naštevati, čemu slikati. Poskusi naj, komur nedostaja fantazije. Ako bi bil človek mehanizem, potem da; dokler pa to ni, bo ostal reven študent tudi v bodoče revna inteligenca, dobra za domačo uporabo, nikar pa razumnik, vreden enakega spoštovanja kakor njegov angleški ali nemški kolega.

Energična inteligenca si zna najti svojo pot kljub tisočerm zaprekam, samo krušni bojevniki, ki so si v vsej naglici natrpali v glavo predpisano porcijo strokovnega znanja, morajo zaiti med akademični proletarijat, ako ne pomaga dobra tetka na pravem mestu s pravo besedo ali ako ne potisne človeka očetov vpliv na mesto, kamor bi ne zlezal iz lastnih moči. Ker spada ravno k stvari, smemo obrniti naš pogled na naše visokošolsko dijaštvo.

Razdelil bi ga na štiri kategorije. Precej veliko število (10—15%) tlačani doma v pisarnah ali na očetovini. Univerzo vidijo samo, kadar jo morajo posetiti radi izpitov, velikomestnega življenja ne poznajo, kulturne potrebe ne občutijo. To so „pravi“ slovenski fantje, zares možje svojih lastnih sil, ampak v miniaturnem slogu. Kolegi jim prodajo stara litografirana predavanja, nekaj „Leitfadenov“, Prüfungskandidatov“ in enakega drobiža, po večerih se siplje skromna veda v pamet, izpili se vrstijo pravočasno jeden za drugim in glej, novum doctorem habemus. Kakšen srednjeveški polyhistoričen Doctorus bi se morda malo pomilovalno nasmehnil majhnim časom z majhnimi skrbmi. Nič se jim ne da očitati. Domača flegma jih ni speljala v svet, kot malenkostni praktiki, ampak vseeno praktiki, bodo skrbeli z vnemo za domače tradicije, domača kultura jih zadovoljuje. Mirni in srečni ljudje z mnogostranskim ravnovesjem, bodoči župani manjših trgov in predsedniki lokalnih dobrotvornih organizacij!

Drugi oddelek je največji (60—75%). Obstoji kakor prvi iz večinoma revnih ljudi. Velika večina so povestni pridni študenti, veselje starišev in fakultetnih uradov. Njih življenje gre enakomerno, kakor stenska ura v njih bornih sobicah. Štipendije in podpore dovoljujejo ravno 4 leta, sorodstvo izvršuje kontrolo, stariši ne skoparijo z opomini, udobna službica vabi v naj-

bližji bodočnosti. Vse temelji torej na pridnosti. In pridnosti pomaga skromnost. Ne več kakor zahtevajo komisije. Najpotrebnejše in kolikor mogoče malo obsežne učne knjige so najboljša obratna sredstva teh skromnih znanstvenih malopodjetij. Vsak kolokvij v svojem času, sleherni izpit čim prej mogoče, to je najpriporočljivejša metoda. Po absolutoriju pride čas, ko se napnejo vse sile, ko nikdar več v vsem poznejšem življenju. Dva izpita in trije rigorosi v šestih mesecih! Tako visoko sega marljivost. — To je znanost in izobrazba. Ako nanese slučaj kakšen roman ali brošuro, se ni bati rušenja. Sicer pa žrtvuje študent nekaj večerov gledališču, nekaj jih mine na sprehodih, nekaj doma, večina pa v gostilni ali kavarni. Iz teh krogov nam prihajajo vestni uradniki in malopodjetni odvetniki in notarji, poslušni državljani, kakor jih ljubijo osrednje oblasti. Zadovoljijo jih majhni uspehi, uradne plače in nimajo izkušnjav, potrošiti več za kulturne potrebe, nego to zahteva ravno vsemogočni vsebog „milje“.

Silno težko je opisati tretjo vrsto, čeprav ni številna. Bi li hoteli podati glavni znak, bi jih imenovali: polinteligentni fanatiki. Beseda se bo zdela morda komu preokorna, trda, ampak ona pribije najočividnejše dejstvo, glavno lastnost kategorije. V to skupino moramo šteti mlade ljudi, ki pridejo v vseučiliško mesto zares z namenom, spopolniti svojo strokovnjašto z globljimi ali širšimi študijami ali pa se izobraziti vsestransko. Zmotijo se vsled tega, ker hočejo imeti znanost prav po ceni, udobno. Mnogi izmed njih so rojeni diletantje. Dodajo obligatnemu številu let še eno, dve, študirajo počasneje in srkajo znanstveni med vsak mesec drugje. Pa če bi bilo vsaj pošteno delo. Toda takšen nadebuden si preskrbi tu pa tam kakšne znanstveno izgledajoče bukve s sentimentalnim naslovom, ali pa preštudirajo res kakšno znanstveno stvar in mislijo, da je s tem njih Izrael rešen. Ker vseeno nimajo preveč časa na razpolago in razkosajo še tega na prav negospodarski način, se vržejo na brošure. In v tem tiči veliko zlo. Na ta način se poraja ona brošurna kultura, brošurna omika in znanost cenenih zvezkov, ki je manj in hujša kakor odkritosrčno polovičarstvo. Glava je v kratkem času napolnjena z najrazličnejšo kramarijo, izgledajočo nekoč kot prava znanost, nekoč kot talent, popularne fraze silijo čez zobe in nova zvezda žanje občudovanje kolegov. Če bi ostala

manira vsaj na tujem. Žalibože so jo zanesli ti ljudje v domovino in pišejo brošure ali pa knjige s brošurno pičlo vsebino.

To ni največje zlo. Usodnejše je, ker si enaki mladi ljudje domišljujejo, da so si nabrali iz cenenih brošur in popularnih publikacij znanost. Smatrajo se namreč za znanstveno podkrepnjene prvake in nastopajo s pompom bodočih modrijanov. Široka gesta naglaša retorsko besedo, malokomu znani avtor podkrepi trditve (češ, saj sem izven kontrole).

In tudi to bi še ne bilo najhujše zlo. Če bi ohranili mladi apostoli svojo modrost vsaj za sebe! Kakor sploh vse zamozadovoljne inteligence hočejo vsiliti srečno najdeni nauk vsemu tovarištvu. Spreobrniti domovino k svoji resnici je njih ideal, častihlepnost običajni motiv. Moj bog! Človek prideš k večerji, v kavarno, na promenado in se hočeš oddahnuti. Ne! Prime te takšen privatni filozof in položi tvojo dobro voljo na Prokrustovo postelj. Ali drugače. Dijaško društvo prospeva vsem članom v gmotno in moralno korist. Vsi vedo: v enoti je moč. Vse zaman! Pride človek z nabranimi filozofskimi in socialnopolitičnimi krivoverstvi in razsiplje s frazami, pobranimi v njegovih brošurah, ter jame dokazovati pogubnost dijaških programov, zamtanost družabnega ustroja, krivičnost teh in onih razmer, kaže na logične skoke, kjer jih ni, in prodaja svojo moralno razgorčenost, zavito v sentimentalno-jokavo stilistiko. Kajpak da se najdejo vedno še večji reveži, ki sledijo proroku, in lepega tovarišstva je konec. Zato je v našem dijaštvu tako bore malo tradicije. Ne tratimo dragocenega prostora za opisane nezadovoljneže, čeprav so povzročili že dosti škode med slovenskim razumniškim naraščanjem. Rušijo li omenjeni činitelji solidarnost in disciplino tam, kjer je je toli potreba, in prezirajoč skupni narodni cilj, spravljajo svoj malenkostni jaz v ospredje, se oškodujejo največ same sebe. Kajti ta lastnost jim po večini ostane in ni nesrečnejšega človeka kakor je profesionalni nezadovoljnež. Njih najkrajša definicija je nemška: Eigenbrödtler.

Poslednjo skupino tvorijo takozvane stare bajte in oni, ki so prišli na univerzo res z namenom, storiti tudi nekaj za sebe in vedo in samo za ljubi kruhek. Stare bajte „uživajo“. Boljše gmotno stališče dovoljuje višje število semestrov in slovo od akademične zlate svobode ni tako lahko. V njih življenju še odseva sijaj iz

študentovskih dob, ko še ni grdi amerikanizem razdril dijaške zajednice. Razmere so res hude, a ne upravičujejo še, hvaliti ameriške dijaške samopomoči. Lepo in vse hvale vredno je, zna li kdo ubijati za skromne groše svoje energije v trgovskih pisarnah, izvrševati težaška dela, ali pa prositi od Poncija do Pilata za kondicije in si pri tem še nabrati pri petrolejki znanje za akademični pensum, ampak v posnemanje tega ni storiti. Ako naj nosi človeka poklic na površju socialnega razvoja, naj se mu posveti s vsemi silami in sicer samo enemu poklicu. Kar je odveč, je potrata moči, dvostransko polovičarstvo. Kdo bi mogel zahtevati, da naj se izkaže takšen dijak pozneje na torišču, za katero se ni mogel zadostno pripraviti. Blagor ameriškim dijakom, so li z dvojnimi životarenjem svojega razumništva zadovoljni, in naj se ne pritožujejo, ako kvalificira Evropa njihove poskuse v vedi za povsem nezadostne. — Stare bajte niso slabi študenti, kakor bi si znal kdo domišljevati, in njih poznejši uspehi so mnogo lepši kakor oni pridnih kruhoborcev. Oni študirajo počasi, preudarijo bolje, njih presojanje je jasnejše in udobnejše ter daljše bivanje v velikem mestu jim razbistri vpogled v istiniti mehanizem socialnega življenja in pomaga odkriti zveze, ki jih ne vidi ozkoprsa nervoznost strokovne marljivosti. Da potrjujejo številne izjeme pravilo, ni nič čudnega. — Kar se tiče mladih ljudi, ki iščejo vedo radi vede same, je opomniti, da je enostavnost njihovega vseučilišnega življenja podobna enostavnosti njihovega dela. Oni vedo, da veda ni po ceni, in da se treba preriti v dobi glocke specializacije skozi piramide petsto do tisočestranih kodeksov. Ne smejo se ustrašiti obilih poskusov, vstrajnega iskanja, trenutnih neuspehov denarnih žrtev, samote, obilega truda. Broširana polinteligence se vidi čez par tednov na višini modernih pridobitev, takšen „miserables Bücherwurm“ pa ima kvečjemu nado, da bo po poštem 20—30letnem trudu morda res nekaj znal in ta nada izgine vpričo veselja, ki mu ga podaja že delo samo.

Izrecno poudarjamo, da je slika našega dijaštva optimistična. Pesimizem ne teče rad v pero, a kdor nima Mojzesove narave, bo našel zelo obupno mizerijo na mestu samem. Odborniki naših podpornih društev bi znali marsikaj povedati. Optimizem je potreben duhu kakor kruh telesu. Nikar pa se ne bojmo povedati resnice. Naša jeunesse dorée nam ne obeta prvo-

razrednega, niti drugorazrednega razumništva in morda ga bomo še krvavo potrebovali.

Lepa je demokratična ideja in še lepši bi bila, ako bi je trdovratna realnost ne postavila vsak trenotek na laž. Teorija slavi trenutne zmage, vladala pa je še vedno nasprotujoča ji praksa. Akademična karijera naj bo odprta težakovemu sinu ravno tako kakor bogatemu dediču. Posledica je intelektualni proletarijat. V ministerialni komisiji za upravno reformo so se nasvetovali resni predlogi, da naj se visokošolski študij izdatno podraži, da se uvede frekventna kontrola, podaljšajo študije i. t. d. Mnogi češki profesorji priporočajo pametno misel. Naglični krušni študij vede dandanes v sijajno beraštvo, v obrt in trgovino pa bi prihajale boljše moči. Brez gotove gmotne udobnosti mora ostati dandanašnji visokošolski študij odvrtna kruhoborba in marsikteri slovenski inteligent se mora včasih z bridkostjo spomniti ročnega dela svojega očeta, ko se vidi tako neusmiljeno „pribitega na križ svojih uspehov“. Kogar ne kliče poseben „dajmon“, naj mirno nadaljuje obrt svojih pradedov, silne energije pa si same najdejo pot kljub tisočerm zaprekam.

Drugim narodom se ne godi mnogo drugače in tudi pri njih je stalo „vprašanje“ intelektualnega proletarijata zadnje desetletje v znamenju obilih javnih debat in reformnih načrtov. Poglejmo n. pr. v Francijo. Leto za letom dajejo pariške šole po 1200 diplomiranih profesorskih kandidatov in izpraznjenih mest je k večjemu po 250. Francija ima okoli 150.000 učiteljev in učiteljic, a le majhen odstotek se jih more preživiti od plodov njih strokovnega poklica. Za vsako izpraznjeno mesto prosi 100 prosilcev. Sodni predsedniki v provinciji zavidajo prefektove šoferje. V Parizu je okoli 3000 zdravnikov, izmed katerih niti polovica ne pride na mesečnih 500 fr. Pred tednom je cenil Corriere della Sera število francoskega uredništva na čez 900.000 z povprečno letno plačo borih 1500 fr. V enakem razmerju so prenapolnjeni inženirski poklici. Razume se, da je postlano umetnikom še slabše. Okoli 30.000 umetnikov išče v Parizu samem slave in kruha. Malo nad 1000 se jih preživi pošteno, ostali prodajajo svoje proizvode po 1 fr. 50 c. do 2 fr. in polovica tega skupička gre za barve in platno. Deset, dvajset izmed 20.000 pariških žurnalistov si napravi premoženje (10.000 do 50.000 fr. na leto), ogromna večina životari,

na tisoče jih pomrje od gladu. Romanopisci, novelisti in dramatični pisatelji imajo svoje usode. Poedincem prinese srečen načrt milijone in enodnevno slavo, ostali pa si prislužijo preveč, da bi mogli umreti in premalo, da bi mogli živeti. — Srečno izjemo izkazuje samo Anglija. Šolski sistem je tam praktičnejši, britski imperium ima dovolj mesta za vse moči in akademične časti tam nikdo ne stavi visoko. Šola nudi mlademu Angležu le toliko, da bi bil pri nas v stanu napraviti inteligentni izpit, in ga postavi v mladih letih v prakso. Za izpite je potem še vedno časa celo življenje. Odtod povestna angleška praksa in njih malouvaževanje kontinentalnih teorij.

Čisto napačno bi bilo, zvaliti krivdo na tega ali onega činitelja in zapridigati o nujnih reformah. Ne, krivda je povsod. Nosi jo srednja šola kakor univerza, nepoučeni stariši kakor širša javnost, vzroki koreninijo v splošnem gospodarskem in socialnem položaju. Delne reforme bi pomenjale le delno rešitev, odgoditev in nič več.

Ne najmanj krivde je naprtiti nezadostnemu gmotnemu položaju našega dijaštva. V tem oziru greši dijaštvo samo v ravno toliko meri kakor njih domovina. Nafilozofiralo se je tekom poslednjih let toliko lepih načrtov, vršile so se konference, akcije, enkete i. t. d., mladi navdušenci so iskali prenareje povsod drugod, samo ne na pravem mestu. Klica intelektualne mizerije leži v dijaku samem. Bojimo se, da akademični proletarijat ne jame zginjati prej, dokler se ne izvede reformacija doma, v mlajših letih. Kakor rečeno, gmotna neudobnost povečuje število diplomiranih proletarcev. Češki Nemci so gotovo zelo bogati in vedno nam kriče na ušesa, da plačajo, čeprav so v zdatni manjšini, več davkov, kakor češko prebivalstvo, kterega tudi nikdo ne bo imenoval siromašnega. Torej bo nemško dijaštvo v Pragi živelo v sijajnih razmerah. Vsaj nekaj logičnega bi imela ta misel na sebi. Ko je pa priredil rektorat predlanskim v tem ogledu splošno anketo, se je začudila cela javnost (tudi inozemska). Celih 18·5% se mora zadovoljiti z mesečnimi dohodki do 60 K, 27·8% živi z 61-80 K, 24% z 81-100 K, 26·6% s 101-200 K in le 2·3% razpolaga z nad 200 K. Praga je sicer za dijaško življenje idealno mesto, toda brez clega stotaka se nikako ni mogoče povspeti nad „pilharijo“. Enake in še slabše razmere je izkazala češka anketa v Brnu. Tri petine dijakov se prehranjuje z edino postranskimi zaslužki. Budget

nudi nerazveseljivo sliko. Za kosilo izda takšen Muzin ljubljenc (60% revnih dijakov poseča filozofsko fakulteto!) 6·4%, za obed 24·9%, za večerjo 17·6%, za stanovanje 22·9% svojih dohodkov in 28·2% za vse drugo. Nadalje naj še omenimo, da stanuje 5·5% v sobah, ki merijo do 20 m³ in 53·8% v sobah z 20-50%, kar je po sanitetnih pravilih nezadostno, nezdravo. Pa kaj bi stavili številke zraven številke? Ako se ne godi bolje sinovom onega naroda, ki hoče reprezentirati bogastvo naše monarhije, kakšne morajo biti še le razmere med mladino revnejših narodov! Kar je čudno, je to, da naši dijaki običajno vedo, kaj jih pričakuje. In vendar raste število slušateljev leto za letom, kakor raste vsled tega tudi število nesrečnih eksistenc, imenovanih fautes de mieux s skupinskim imenom diplomiranega proletarijata.

Da učiteljski stan nima mehko postlano, je znano preveč, da bi morali k temu še kaj spregovoriti. On dodaja precejšen del brezposelnega razumništva. Ker za malo soldov nikjer ni mnogo muzike, naj bi bili na odločilnih mestih vsaj v toliko dosledni, da bi ne zahtevali od tako borno plačanega učiteljstva več, kakor bi dobili povsod drugod za skromne milodarne groše.

Intelektuelni proletarijat, t. j. skupina ljudi, ki kljub dolgoletnim študijam na višjih šolah ne morejo najti svojim žrtvam in svojemu trudu odgovarjajočega socialnega stališča, se deli v dve vrsti povsem različnih učenih siromakov. Prva vrsta pohaja predvsem iz prvih dveh zgoraj omenjenih kategorij dijaštva, tretja vzgaja drugo in manjšo vrsto akademičnih proletarcev. Pripadniki prve vrste so pohlevne duše, ki prenašajo svojo bedo v potrpežljivosti in udanosti. Mladost jih je privadila trdemu kruhu, strah pred lakoto pa ubijajoči tlaki v podrejenih več ali manj obskurnih pisarniških službah. Bližji vpogled v družbeni sestav in neprijetne skušnje so izbrisale njih nekdanjim blestečim nadam najživejše barve, njih prizadevanje je upadlo, kakor je ponehal tudi prvotni odpor proti nezdravim razmeram. Revščina ostane po navadi njih življenski delež. Skušajo jo prikriti sicer s zunanjo parado, zatajiti je ne morejo. — V drugo vrsto je štetih vse one nezadovoljneže po poklicu, ki bi radi vse nakrat a ne zmorejo mnogo. Nikjer jim ni ostanka, povsod se spotakne njih „bolestna duša“ nad vsakdnevno suhoparnostjo. To so ljudje visokih ciljev in izdatne častihlepnosti, kterim pa manjka ona ener-

gija, ktero zahteva vsako začetniško delo. Njih napaka leži nadalje še v tem, da vidijo v delu samem neko etično načelo, nekak smoter in ne pomislijo, da je smoter mnogo enostavnejši in da je delo zgolj le sredstvo in nič drugega.

Medtem ko vzame velik del intelektualnega proletarijata razmere takšne, kakoršne so, si skuša drugi del pomagati, a na napačen način in na nepravem kraju. Ne da se tajiti, da imajo njihove zahteve vsaj na videz upravičeno lice. Potom samopomoči bi se dalo morda kaj napraviti. Toda ti ljudje so rajši Savonarole. Z ostrimi in krivičnimi besedami se obrnejo proti celi družbi, proti celi rodovini in ji hočejo naprtiti odgovornost za vesoljno nesrečo. V sodobni družbi vidijo vzroke svoje mizerije in mizerije vseh sotrpinov. Z vehementnimi napadi na javnost bi radi izsilili, česar ne morejo doseči z lastnimi močmi. In ker jim je vzela polovičarska izobrazba vse politične, socialne in moralne „predsodke“, ker njih osebnosti ne koreninijo več v zdravih tleh domovinske tradicije in ker pozabljajo v svoji ogorčeni ekstazi na velike dolžnosti do sicer majhne pa kljub temu najtoplejše ljubezni vredne ožje domačije, je naposled povsem umevno, da jim šine misel v glavo, poskusiti, če se s prekucuško reformo in radikalnim nasilnim preobratom ne da do vstvariti zaželjene boljše razmere. Na ta način se porajajo poslednja leta tisočere revolucionarne teorije in reformni načrti, ki imajo vsi glavno napako, da so praktično neizvedljivi, nesmiselni. Odtod pohaja precejšen del sentimentalnojokave socialne filozofije z humanitaristnim pečatom, sanje o bratstvu vseh stanov in narodov in ona pomehkužena socialna etika, ki hoče upravičiti svoj obstoj s tem, da monopolizira zase demokratično idejo. Slednjič, odtod pohaja še socialistična inteligenca, ki ne zadošča v intransigentni trdovratnosti najbojevnejšemu revolucionarju. V intelektualnem proletarijatu je zrasla anarhična misel, v njem klijejo začetki vseh nasilnih prevratov. Njih brezposelnost jih zapelje, da sejejo razredno sovraštvo tam, kjer je vladala sloga, in razdirajo socialne vezi, kjer jih je največ potreba. Njih duševni praded je Fran-Jaques Rousseau, ta apostel vseh diplomiranih nezadovoljnejev in najslavnejši učitelj simplistične logike.

Problem intelektualnega proletarijata je v obili meri problem polinteligence, šibe božje poslednjih desetletij. Ta kasta ima svoj poseben značaj. Vsi ga poznamo več ali manj iz lastnih

skušenj. Polinteligent ima svoj posebni svetovni nazor. Za njega velja v polnem obsegu besede Cankarjevo „v usnje vezano prepričanje“, ktereга razkazujejo povsod, kakor trgovski pomočniki pred par leti kričeče robčke v jopičku. Na univerzi ali bogve kje drugod so si nabrali kot fundus instructus nekaj lepih fraz, par znanstveno izgledajočih fragmentov in s to ropotijo krošnjarijo svoje celo življenje. Kar se ne da stlačiti v udobne formule, pride zanje izven obstoja, ali je a priori absolutno napačno. Njih logične zveze so oglaste, okorne, linearne, zadostuje jim ena sama premisa. To je logika, ki razsoja vesoljno dogajanje, kozmično kakor ubogo človeško, malenkostno v enomer po enih in istih načelih. Če je tudi mehanični in svetovni nazor, kakor so ga propovedovali vsi od Holbacha do Osvalda, doživel smrtno obsodbo, svetovni nazor polinteligenta bo v svojem bistvu vedno mehaničen in večer kakor polinteligentnost sama. Polinteligent meri vse z absolutnimi merili, smisel za relativnost se ni mogel razviti. Iz tega sledi, da mora ostati večer in načelni nezadovoljnej vsaj dotlej, dokler naš svet ne bo najboljši vseh možnih svetov. Polinteligent je boječa duša kljub vsej zunanji srboritosti. Fundus instructus je majhen in intelektualne operacije ne gredo v logični vrsti, kjer je morala zadostovati prepričla izvežba. Zato se ne bo upal povedati nikdar kaj neposredno. Ker razume vse, v resnici pa ničesar, se plazi polinteligentni duh okoli vsake resnejše miši, oblizuje in išče pike, pege napake, kjer bi zasadil s svojim „svetlim mečem“. Polinteligent ima vse polno mnenj, ampak nobeno ni zraslo na njegovi njivi, vse je izposojeno. Kadar poseže s svojim blestečim mišljenskim zakladom v debato, nastane nujno prepir, če mu ljudje že ne privoščijo pridige gluhim ušesom. Nastop je vedno samosvest, energičen, pogovor nestrpljiv, vsebina dogmatična. Manjka jim zmožnost, prisposobiti se razmeram. Vsled tega so tujci doma in na celem svetu, samovoljni izobčenci. Najljubša zabava je igra in politiziranje. Nikdo ne govori več o politiki in najprostejši malomeščan razume več o nji kakor polinteligent. Naposled, manjka mu še ena zelo lepa in koristna človeška lastnost: humor.

Ti ljudje torej, ki ne morejo gledati na socialno in kulturno dogajanje iz pravilne perspektive, tvorijo oni del intelektualnega proletarijata, ki je zdravemu napredku res škodljiv in nadležen. Obrambna sredstva niso težko najti. Neki Léo-

nard Rosenthal je ustanovil v Parizu poseben zavod, kjer najde 150 intelektualnih proletarcev iz vseh poklicov za precej čedno dnevno plačo svoje profesionalno delo. A kaj je to? Stopetdeset, to je kaplja v morju in intelektualnih proletarcev je milijon, a mecenov je malo.

Pozabil bi bil na premnogo mnoge umetnike, pisatelje, virtuoze, žurnaliste i. t. d., ki imajo po svojem poklicu različno proletarično

eksistenco, svoje idejno okrožje in taiste žalostne usode. Mi Slovenci nismo brez greha. Kette, Grohar in mnogi drugi bodo še pričali pred sodbo zgodovine. Kismet! Glavni razvoj drvi dandanes prehitro naprej, da bi se mogli ozirati na življenje v stranskih tirih. Če se ne združi volja s talentom in če ne vzraste napredek na zemlji domače tradicije, poostanejo vedno socialni in kulturni problemi.

Dekliška pesem.

Že tretji ščip osvetil je nebo,
o kdo, moj dragi, zdaj kramlja s tebo?
O bogve kdo!

V ta daljni kraj o tebi ni glasu –
ko šel si, šepetal si: brez strahu,
saj še, saj vrnem k tebi se domu...

Že sedmi teden teče, tebe ni –
na nebu zvezda najina blišči...
Ah, kje si ti, ah, kje si ti?

Ant. Batagelj.

Motiv iz Tridenta.

Pri starem petelinu.

Spisal Milan Pugelj.

Gostilni so rekli „Pri starem petelinu“. Stala je v ozki starinski ulici blizu glavnega kolodvora. Bila je dolga pritlična hiša z zamreženimi okni, široko vežo in nizkimi steklenimi vrati, kjer so se svetile kričeče pisane šipe zlasti zvečer, ko so gorele luči. Sloves te gostilne, stare nemara več nego polstoletja, je segal daleč po deželi. Kmetje iz okolice, ki so hodili v mesto prodajat, kupovat, delat pisma k notarjem in tako dalje, so imeli vsi svoje sestanke Pri starem petelinu. To se je vršilo v veliki sobi na levo. Bila je nizka, z majhnimi okni, nepogrnjenimi mizami, klopki ob steni, zakajenim stropom in od pomladi do pozne jeseni polna muh in mrčesa. Na desno si je privoščil gospodar, bogat, čokat, gladkoobrit in od jutra do mraka z viržinko med počnelimi zobmi, prostor za svoje prijatelje in zase. Sobica je bila majhna, z enim oknom na ulico, ozko in visoko lončeno pečico za vrati, obita z deskami malodane do stropa, brez ventilacije in vsako noč okoli enajste ure polna gostega belega dima od cigar in cigaret. Ob steni nasproti oknu je stal okusen in nov klavir. Od njega do okna je sezala ena sama dolga in belo pregrnjena miza, kjer so se zbirali večer za večerom isti gospodje. Par uradnikov, par trgovcev in premožnejših obrtnikov in nekaj mladega gostilniškega naraščaja.

Gospodar in gospodarica nista imela lastnih otrok. Pač pa sta vzela pred leti k sebi dve deklici, siroti po pokojni sestri krčmarice, in jih odredila in izšolala. Starejša je bila Marijana in mlajša Lenka. Marijana je bila primeroma velika in sloka, v obraz rjava, že nekoliko stara in neprijetna. Nad Lenko, ki je bila mlajša več let, majhna in drobna, prijaznih črnih oči in okroglega obraza, je vršila nepretrgoma službo strogega nadzornika in skrbnika. Zvečer je sedela pri veliki mizi na koncu proti oknu in pletla nogavice. Klopko je tiščala vedno pod pazduho, ga jemala od časa do časa v roke, odvila nekaj niti in ga vtaknila zopet nazaj. Če se je kdo pod mizo

slučajno zadel ob njeno nogo in se opravičil, je rekla vedno enako se smehljaje in z enakim glasom :

— Je že prav! Vi ste to nalašč napravili!

Lenka je igrala klavir. Imela je črne lase, in ko se je drobna in črnoglava nekoliko zibala ob klaviaturi in prebirala z malimi rokami tipke, jo je gledal vsak gost ljubeznivo in zadovoljno. Takrat so bili v modi ti-le komadi: Alleterjev „Rendenzvous“, Linckejeva gavota „Glühwürmchen“ in od domačih pesmi Vilharjeve „Nezakonska mati“, „Ukazi“, „Kam“ in deloma še Parmovi „Mladi vojaki“. Mnogo je bilo čuti tudi melodij iz operete „Gejše“, ki jo je igralo gledališče tisto sezono prvič.

Po polnoči, ko sta se sestri počasi in zaspno razpravljali v svoji sobi, ki je imela okna na vrt in je bila v novi hiši, sezidani na dvorišču za staro, je vprašala tiste čase vselej Marijana:

— Veron je sedel nekaj časa tik tebe, ko si igrala. Kaj ti je pa povedal?

— Molčal je in se muzal. Ta bo zamolčal... ne vem kaj.

— Svoje devištvo, hihhi!

Obe sta se smejali. Nato je pričela spet Marijana.

— Zdaj, — ko se hodiva učiti laščine, ga lahko vzameš enkrat s seboj na izprehod.

Lenka je položila prst na čelo in se nasmejala:

— Ti, saj res! Mesto k italijanski uri pojdem na izprehod. To mi je všeč!

Ta Veron, o katerem sta govorili, je spadal med redne mlajše goste. Bil je star okoli trideset let in že samostojen in premožen trgovec. Svojo debelušnost je opravičeval s tem, da je zdrav in da mu vse izvrstno diši. Nosil se je gosposko. Največ je hodil okrog v temnomodrih oblekah iz finega in tenkega — kakor je dejal — angleškega blaga. Njegov klobuk je bil majhen in pod-

ložen s črno svilo. Vselej, predno se je pokrilo, je pogledal to svilo sam in obrnil klobuk tako, da so jo tudi drugi videli. Menil se je rad navadne stvari, razpravljaj o tem, kar so ravnokar vsi brali v listih in bil posebno zadovoljen, če je naletel na koga, ki še ni bral časopisov tistega večera. Povedal je potem vse, kakor je bral, in potrudil se je, da prilično tudi v istem redu. Pogovore, ki so se tikali česa novega, kar si je moral človek deloma sproti kovati in vezati s posledicami, je oprezno imenoval „riskantne“. Takih „riskantnih“ pomenkov se ni nikoli udeleževal, poslušal pa jih je z zanimanjem in se zraven ljubeznivo smehljaj. Trdili so pa, da je pri vsem tem izboren trgovec. Kolikor je poznal godbe, mu je bila najbolj všeč barkarola iz Hofmanovih povesti. Ko je gospodična Lenka vstala in hotela zapreti klavir, je navadno vselej poprosil:

— Gospodična Leni, samo še barkarolico!

In Lenka je zaigrala še barkarolo. To dekle mu je bilo všeč, zdelo se mu pa je, govoriti o tem že zdaj kar naravnost ž njo, jako „riskantno“. Ob sobotah, ko je zahajal redno v kavarno, je dejal včasih prijateljem, da se mu vidi zelo „gospodinjska“. Nato je izpil jajčni konjak in si obrisal z robcem kratko prstrižene brke in usta.

O izprehodu med laško uro mu je povedala Lenka z dobro in šaljivo mimiko. Sprva je menil, da to ne gre, da je škoda zamude, da toliko mož veljaš, kolikor jezikov znaš, pozneje mu je pa postalo v glavi in po životu vroče in dejal je:

— Seveda. Pojdem na vsak način. Rad.

Od takrat sta se izprehajala najmanj vsak teden dvakrat. Govorila sta prav navadne stvari. Veron je vprašal:

— Kaj ste danes delali?

Lenka se je domislila in rekla:

— Zjutraj sem krmila svoje zveri.

— Kakšne so te zveri in kje jih imate?

— V stanovanju. So pa: (Lenka je štela na prste in prijala z desno najprej za palec leve in ga upognila nazaj): Prvi in poglavitni je čukec. Visok je komaj pest, in če vidi mačko ali psa, se razšopiri in strašno razkači. Številka dve je prepelica. Tisto imam zaradi tete. Meni ne imponira. Številka tri je polh.

— Bežite! Kje ste ga dobili? A živ?

— Živ, kakšen pa! Debel, da je groza.

Stric mi ga je prinesel z lova. Pije mleko in je tudi orehe. Vsled debelosti nekoliko težko diha. Prebiva v kletki in spi v šopu mrve.

Nekega jesenskega večera je že takrat, ko sta se sestala, v daljavi grmelo. Veron je menil, da bi bilo to pot bolje, če bi se šla Lenka res učiti laščine.

— Strahopetec! je vzkliknila in našobila ustnice. Dežja se boji!

Nato sta šla naglo iz mesta ven in v bližnji gozd. Lenka je bila vso pot rdeča in nervozna. Po mehki stezi pod smrekami je tekla naglo naprej, kakor bi se jim kam daleč mudilo. Veron je bil nekoliko astmatičen in se je pri tem jako zasopel. Če je kaj izpregovoril, je med besedami globoko vzdihaj. V gozdu se je popolnoma stemnilo. Preko vejevja in listja je šumela in bučala sapa, grom se je bil že čisto približal, postalo je hladno in naenkrat se je ulila ploha.

— Nazaj! je ukazala Lenka in se okrenila, a zdaj jo je Veron pogovarjal, da bi stopila rajša pod košato bukev, ker bosta sicer mokra do kože. Lenka se je vdala in stisnila sta se k deblu. Vseokrog je lilo in šumelo in bučalo in grmelo. Veronu je bilo prijetno, ko se ga je dotikalo dekletovo telo. Položil ji je roko okoli pasa in dejal očetovsko:

— Vas je strah, kaj ne? Le ne bojte se!

Zdaj je naenkrat silovito treščilo v bližini. Lenka je odskočila od tal in stisnila njegovo roko. Takoj nato je treščilo parkrat še bliže, in Lenka se je oklenila gospoda Verona okoli vratu, mu položila glavo ob bradi na ramo in ga prosila:

— Tiščite mi ušesa!

Po Veronu je zavrela kri, in mesto da bi zatisnil ušesa, je ovil roke okrog dekletovega telesa in jo neznansko prižemal nase. Pri tem je tudi tiščal svoje ustne v njen vrat, nekoliko cmokljaje poljubljaj in vmes z raztrganimi stavki in težko sopeč govoril:

— Kakor sem živ... kakor je Bog pravičen sodnik, ki vse... plačuje — — ljubim te, da, rečem... izjavljam slovesno: ljubim te! Pri moji veri! Prisegam ti... pri zvezdah, ne! Pri gromu... Prisegam slovesno! Ljubim te!

In cmokljaje je poljuboval nekaj časa njen vrat in ponavljaj nato, kar je povedal prej. Dodal pa je jako važno, dvignil z obema rokama njeno glavo in ji pogledal v globoko zastrte oči:

— In ti?

To vse je trajalo dalje časa, kakor je tukaj popisovano. Pripetilo se je, da se je gozd, nebo nad njim, obzorje za njim in Lenka, vse skupaj

torej skoro istočasno nasmehljalo. Gospod Veron in gospodična Lenka sta šla domov po rosni stezi jako mokra in spotoma sta se blaženo spogledovala.

Ponoči je zahtevala Marijana točen opis vsega tega dogodka. Lenka je končala s temi besedami:

— Veron je že zagagal v moji zanjki. Če le ne bo pretutast in se ga nekega lepega dne ne naveličam ter ga napodim kakor psička, pa bo moj mož. Vreden, veš, me pa tako ali tako ni in me nikoli ne bo.

* * *

Veron se je bil navadil, da je prišel vsako nedeljo in praznik kmalu po kosilu k staremu petelinu. Izba za gospodo je bila prazna, a ni trajalo dolgo, ko se je prikazala Lenka, nedeljsko oblečena in veselo rdeča, ter sedla tik njega za mizo. Na vseh svetnikov popoldne pa ga je čakala že v veži. Bila je posebno lepo oblečena, v laseh je imela rožo, glavo je držala nekoliko po strani, smehljala se je in posebno živo in vroče gledala. Segla mu je v roke in rekla:

— Prosim, potrudite se v stanovanje. Sèm v sobo pride za par ur neka družba.

Veron je zapiral vrata in pobral palico, ki mu je bila padla med tem iz rok.

— Prosim, prosim, je govoril in šel pred Lenko skozi vežo proti stopnicam. Ozrl se je spotoma v kuhinjo in videlo se je, kako išče prilike, da bi koga pozdravil.

— Kje je gospa teta? je vprašal.

— Ona je stricova druga žena. Vsako leto ob vseh svetih se peljeta v Hrastovče obiskat grob prve žene. Šele ponoči se pripeljeta domov.

Soba, kamor sta prišla, je bila bogato opremljena in prenatlačena. V širokih zlatih okvirih so visele po stenah slike, predočujoče zelene travnike in drevje in potoček, na rebri pa pastirja in leporejene rumene krave. Marija, doječa dete, ki

je visela med oknoma, je bila jako pikantna. Tik vrat pa je visel tebi nič meni nič Kibitz § 11.

Na temni otomani je ležala vznak gospodična Marijana. Roke je imela prekrižane pod glavo in strmela je v strop. Ko je vstopil Veron, se je naglo dvignila, stopila k mizi in ponudila stol. Izpregovorila je več vsakdanjih besed, gledala živahno zdaj njo in zdaj njega in se končno priporočila vsled raznovrstnega posla.

Veronu je bil stol prenizek in premehak. Vedel je, da mu bo na žametastem sedežu naenkrat vroče in bo moral pred večerjo domov, da odloži potno perilo in obleče suho sveže. A o tem se ni izrazil. Lenka se je pogreznila tik njega v popolnoma enak stol. Gledala ga je tako ognjeno, da so se ji oči kar utrinjale. Noge je prekrižala in pri tem je zlezlo krilo kvišku do polovice meč. Njene noge so bile lepe. Stopala majhna, tičeča v rjavih okusnih šolnih, gležnji gibčni in okrogli in od njih dalje se je bočila s pravo gracijo tista zapeljiva ženska linija, ki je tolikim možkim v pregreho in pogubo. Oblečena je bila lahko. Na njeni rožnati obleki se je dalo vse razbrati. Okroglo, ljubko koleno, v lahkem loku napeto stegno, boki, pas, rahlo vzbočeni trebuh in okrogle majhne prsi s komaj opaznimi vršički.

Gospod Veron se je bil zasopel, ko je šel po stopnicah, in je nekaj časa molčal, da si je oddahnil. Prijel se je z debelo in negovano desnico za ostrizeno glavo nad desnim uhljem, kjer je vedel, da mu stopijo najprej iz kože potne kapljice. Začutil jih je res, segel v žep po robec in jih otrl. Pritem je obrisal tudi nos, ki se mu je rad svetil.

— O ho, nisem vedel, da imate tako lepo, je dejal, in ponovil: Jako lepo imate.

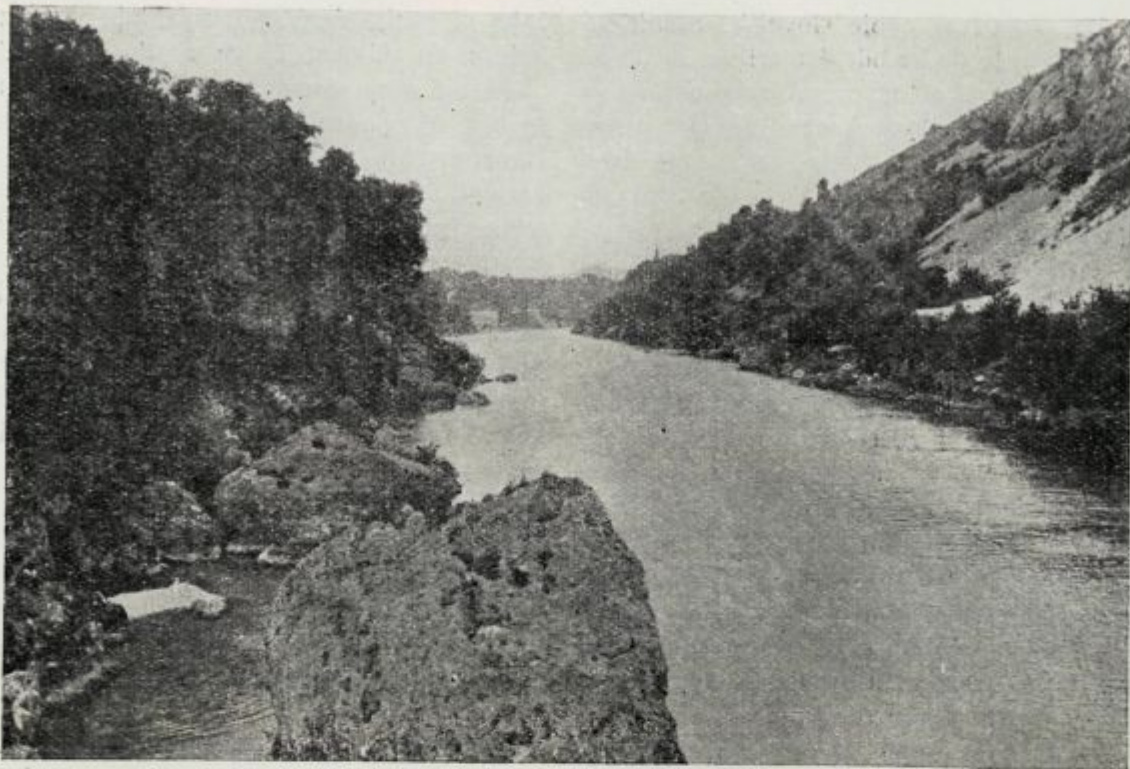
— Kaj to, je rekla Lenka in majala desno stopalo. Povejte mi zdaj kaj takega, kar je samo za naju dva. Ali ne?

(Konec prihodnjic.)

Motto.

Sam si gospodar usode —
v gaje svoje greš svobode
ali tja, kjer grom udarja
v čelo temnega viharja.

Fl. Golar.

Soča.

Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. — Prevel Oton Župančič.

(Dalje.)

„Izpustite me, za Boga! Beli dan je, samo trenotek še, in izgubljena sem.“

Njen strah, njena groza, njena nevarnost — kakšnega barbara ne bi bilo genilo? Jaz nisem nečloveški. Ponudil sem ji svobodo za poljub, ki mi ga je nemudoma dala. Verujte mi na besedo: milejšega nisem prejel svoj živ dan.“

Na tem mestu svojega pripovedovanja je moj dobri učitelj vzdignil nos, da bi vsrknil ščepc tobaka; zapazil je mojo zmedenost in bolešč, ki jo je smatral za osuplost.

„Jakop Vrtiraženj,“ je povzel, „vse, kar vam imam še povedati, vas bo še vse bolj presenetilo. Izpustil sem torej z obžalovanjem to gospodično; ali radovednost me je vabila, naj stopim za njo. Šel sem za njo po stopnicah, videl sem, kako je prekoračila vežo ter stopila skozi mala vrata, ki drže na polje, na tisto stran, kjer je park najrazsežnejši, in kako je stekla po drevoredu. Stekel sem za njo. Mislil sem si, da pač ne pojde daleč v nočni obleki in čepici. Krenila je na man-

dragorsko stezico. Moja radovednost se je podvojila in sledil sem ji do Mozajidove utice. V tem trenutku se je prikazal ta nakazni žid na oknu v svoji halji in s svojo veliko kapo, kakor tiste podobe, ki se prikazujejo opoldne pri starih urah, bolj gotičnih in bolj smešnih nego so cerkve, v katerih so shranjene, zijakom na veselje in cerkovnikom v prid.

Zapazil me je skozi listje prav tisti hip, ko se je to brdko dekletce, skočno kakor Galateja, zmuznilo v utico; na ta način je bila vsa podoba, kakor da jo jaz zalezujem po vzgledu, navadi in načinu tistih satirov, o katerih sva govorila nekoga dne, ko sva primerjala lepa mesta iz Ovida. In oblečen sem bil tako, da je bila podobnost še večja; saj sem vam mislim rekel, da sem bil v sami srajci. Ko me je Mozajid zagledal, so se mu oči zaiskrile. Iz svoje umazane žolte halje je potegnil lično bodalo in ga je vihtil skozi okno z roko, ki ni bilo videti, da bi jo težila starost. Vmes pa me je obmetaval z dvojezičnimi psov-

kami. Da, Vrtiraženj, moje slovniško znanje mi daje pravico reči, da so bile dvojezične, in da se je v njih španščina, ali mari portugalščina mešala s hebrejščino. Zakipelo je v meni, ker jim nisem mogel pogoditi pravega zmisla, zakaj onih dveh jezikov ne razumem, čeprav jih spoznam po gotovih glasovih, ki se v njih pogostoma ponavljajo. A po vsi verjetnosti me je obdolževal, da hočem zapeljati tisto dekle, ki mislim da je njegova nečakinja Jahela, in katero nama je, če se spominjate, gospod Astarac večkrat imenoval; v tem je bilo v njegovih žalitvah nekoliko laskanja, zakaj, kakoršen sem postal v teku let in po mukah burnega življenja, ne morem več zahtevati, da bi me dekleta še ljubila. Ah, kvečjemu če bi postal škof, sicer se s to pečenko ne bom več omrsil. Žal mi je. Ali ne smemo se pretrdovratno navezavati na minljive dobrine tega sveta, in moramo ostaviti to, kar ostavlja nas. Mozajid torej je vihtil svoje bodalce in bruhal iz svojega grla hrapave glasove, ki so se zaporedoma vrstili z ostrim vreščanjem, tako da sem bil psovan in zmerjan v pesmi ali v kantileni. In ne da bi si laskal, sin moj, lahko rečem, da me je ozmerjal z nečistnikom in zapeljivcem v svečanem in ceremonijoznem tonu. Ko je bil ta Mozajid s svojim oštevanjem pri kraju, sem si prizadeval, da bi ga zavrnil z dvojezičnim odbojem, kakoršen je bil naskok. Odgovoril sem mu v latinščini in v francoščini, da je morilec in svetoskrunec, ker je davil majhne otroke in prebadal posvečene hostije. Sveži jutranji veter, ki mi je pahljal čez noge, me je opomnil, da sem v srajci. To me je nekoliko zbegalo, zakaj očitno, sinko moj, je človek, ki nima hlač, v neugodnem položaju, da bi razodeval svete resnice, poniževal zmoto in preganjal zločin. Kljub temu sem mu naslikal v strašnih podobah njegova grozodejstva in sem mu pretil s človeško in božjo pravico.“

„Kaj, dobri učitelj moj,“ sem vskliknil, „ta Mozajid, ki ima tako lepo nečakinjo, je davil nororojenčke in prebadal hostije?“

„Jaz o tem ničesar ne vem,“ mi je odgovoril gospod Jeronim Coignard, „in tudi ne morem ničesar vedeti. Ampak ti zločini mu sodijo, ker so zločini njegovega rodu, in lahko mu jih podtikam brez vse krivice. V tem krivovercu sem preganjal dolgo vrsto zločinskih prednikov. Saj tudi vam ni neznan, kaj se pripoveduje o Židih in njihovih zavrženih obredih. V stari Münsterjevi kozmografiji je podoba, predstavljajoča Žide,

kako mrcvarijo dete, spoznati jih je po suknenem kolesu ali kolescu, ki ga nosijo na oblekah v znamenje svoje sramote. Vendar ne verjamem, da bi bila to njihova domača in vsakdanja navada. Dvomim tudi, da bi se vsi ti Izraeliti tako gnali za tem, da bi skrunili svetotajstva. Obtoževati jih takih stvari se pravi biti prepričanemu, da so prešinjeni prav tako globoko kakor mi z božanstvom Našega Gospoda Jezusa Kristusa. Zakaj bogoskrunstvo je nemogoče brez vere, in Žid, ki je prebodel sveto hostijo, je izkazal baš s tem činom iskreno počestčenje resnici transsubstanciacije. To, sinko moj, so prazne bajke, ki jih moramo prepustiti nevednežem, in če sem jih brusil temu strašnemu Mozajidu v obraz, me ni vodil svet zdrave sodbe, nego maščevalni podžig moje maščevalnosti in jeze.“

„O, gospod,“ sem dejal, „lahko bi se bili zadovoljili ter mu očitali samo Portugalca, ki ga je umoril iz ljubosumja, zakaj ta umor je resnično zakrivil.“

„Kaj!“ je zavpil moj dobri učitelj, „Mozajid je umoril kristjana? V njem, Vrtiraženj, imava nevarnega soseda. Toda vi boste prišli po teh dogodkih do enakih zaključkov, do kakoršnih sem prišel jaz. Gotovo je, da je njegova nečakinja dobra prijateljica gospoda Astaraca, iz čigar sobe je seveda prihajala, ko sem jo srečal na stopnicah.“

Jaz imam preveč vere, in obžalujem, da izhaja tako ljubka oseba iz rodu, ki je križal Jezusa Kristusa. Ah, le verjemite, sin moj, ta Mardohej je stric Esteri, ki se ji ne bi bilo potreba šest mesecev v miri namakati, da bi bila vredna kraljeve postelje. Stari spagirski vran ni niti malo po tem, da bi se prilegal takšni lepotici, in jaz čutim v sebi nagib, da bi se zanjo pozanimal.

Mozajid jo mora pač močno skrivati, zakaj če bi se pokazala nekega dne na šetališču ali v komediji, bi imela drugi dan ves svet pred svojimi nogami. Ali je ne želite videti, Vrtiraženj?“

Odgovoril sem, da to prav goreče želim, in oba sva se zatopila v svojo grščino.

* * *

Tisti večer sva se znašla moj dobri učitelj in jaz na Brodarski cesti, in ker je bilo vroče, mi je rekel gospod Jeronim Coignard:

„Jakop Vrtiraženj, sinko moj, ali ne bi hoteli zaviti na levo, na Grenelsko cesto, da poiščeva kako krčmo? Vrhu tega morava najti

krčmarja, ki toči vino po dva solda vrč. Jaz namreč sem brez bora, in mislim, sin moj, da niste tudi vi nič bolj založeni po krivdi gospoda Astaraca, ki nemara da denar dela, a ga nič ne daje svojim tajnikom in služabnikom, kakor jasno kaže moj in vaš primer. Klaveren je položaj, v katerem naju pušča. Jaz ga nimam božjega v žepu, in že vidim, da bo treba odpomoči temu hudamu zlu s spretnostjo in zvijačo. Lepo je prenašati uboštvo z ravnodušjem, kakor Epiktet, ki si je v tem pridobil neminljiv sloves. Ali to je vaja, ki sem se je naveličal in ki mi vsled neprestane navade preseda. Čutim, da je že čas, da izpremenim svojo čednost in se naučim imeti bogastvo, ne da bi bogastvo mene imelo, kar je najplemenitejše stanje, do katerega se more povzpeti duša filozofova. Hitro si hočem kaj pridobiti in potem pokazati, da se moja modrost tudi v obilovanju ne zataji. Samo pripomočkov iščem, in vidiš, kako to stvar razmišljam, Vrtiraženj.“

Med tem, ko je moj dobri učitelj govoril tako z zlahtno preprostostjo, sva se približala prijazni hiši kjer je bil gospod de la Guéritau nastanil gospodično Katarino. „Spoznali jo boste,“ mi je bila rekla, „po rožah na balkonu“. Ni bilo dovolj svetlo, da bi bil rože videl, a zdelo se mi je, da jih duham. Še par korakov, pa sem jo razločil na oknu z lončkom v roki; zalivala je svoje cvetice. Tudi ona je spoznala mene na cesti, zasmejala se je in mi je poslala poljub. Na to se je iztegnila skozi rešetko roka in ji je pripeljala klapoušnico, kar jo je tako prestrašilo, da je izpustila lonec z vodo, ki toliko da ni padel mojemu dobremu učitelju na glavo. Potem je oklofutana krasotica izginila, na njenem mestu se je prikazal na oknu klofutač, nagnil se je nad omrežje in je zavpil name:

„Hvala Bogu, gospod, da niste kapucin! Jaz ne morem prenašati, da bi moja ljubimka pošiljala poljube temu smrdljivemu govedu, ki neprenehoma golomiši pod tem oknom. Ta pot mi vsaj ni treba zardeti zavoljo njene izbere. Vi se mi zdite poštenjak, in mislim, da sem vas že videl. Izkažite mi čast in stopite gor. Tukaj imamo pripravljeno večerjo. Hvaležen vam bom, ako se je udeležite z gospodom abbéjem vred, ki je dobil pravkar lonec vode na glavo in se otresa kakor moker pes. Po večerji bomo kvartali, in ko se zdani, si pojdemo rezat vratov. Pa to bo gola uljudnost in samo da vas počastim, gospod,

zakaj, po pravici povedano, ta deklina ni vredna enega sunka z mečem. Malopridnica je, ki je ne maram svoj živ dan več videti.“

V možaku, ki je tako govoril, sem prepoznal gospoda Anquetila, ki sem ga videl pred kratkim, kako je svoje ljudi živahno vzpodbujal, naj sujejo brata Angela v zadnjico. Govoril je uljudno in se je vedel proti meni kakor proti plemiču. Bil sem si v svesti velike naklonjenosti, ki mi jo je pokazal s tem, da je privolil odrezati mi vrat. Moj dobri učitelj ni bil nič manj pristopen toliki prijaznosti. Ko se je zadosti otresel, mi je dejal:

„Jakop Vrtiraženj, sin moj, tako ljubeznivega povabila ne moreva odkloniti.“

Že sta bila prišla od zgoraj dva lakaja s plamenicami. Povedla sta naju v dvorano, kjer je bila pripravljena večerja na mizi, razsvetljeni z dvema srebrnima kandelabroma. Gospod Anquetil naju je povabil, naj sedeva in moj dobri učitelj si je zavezal prtič okoli vratu. Že si je bil nabodel drozda na vilice, ko nam udari ihtenje na uho.

„Nič se ne ozirajte na to vpitje,“ je rekel gospod Anquetil; „Katarina javka v sobi, kamor sem jo zaklenil.“

„Ah, gospod, oprostite ji morate,“ je odgovoril moj dobri učitelj, ki je žalostno ogledoval drobnega ptička na svojih vilicah. „Najslastnejše jedi, začinjene s solzami in vzdihmi, se nam zde grenke. Ali bi imeli srce, da bi pustili žensko jokati? Pomilostite to-le, prosim vas! Ali se je res tako pregrešila, ako je poslala poljub mojemu mlademu učencu, ki ji je bil sosed in tovariš tiste čase, ko se ji je še tako-le srednje godilo, takrat, ko so še čari tega dekleta sloveli samo pod brajdo pri Malem Bakhu. Sama nedolžnost je v tem, vkolikor pač more biti človeško dejanje in zlasti žensko dejanje sploh nedolžno in popolnoma čisto izvirnega greha. Dovolite, gospod, naj vam povem, da je ljubosumnost gotosko čustvo, žalosten ostanek barbarskih običajev, ki ne sme tičati v zlahtni in blagorodni duši.“

„Gospod abbé,“ je odgovoril gospod Anquetil, na koga menite da sem ljubosumen? Nisem ljubosumen. Ampak tega ne trpim, da bi se ženska iz mene norčevala.“

„Mi smo igrača vetrovom,“ je vzdihnil moj dobri učitelj. „Vse nas zasmehuje, nebo, zvezde, dež, zefiri, senca, svetloba in ženska. Dovolite, gospod, naj Katarina z nami večerja. Lepa je,

vedrila bi vašo mizo. Vse, kar je utegnila storiti, tisti poljub in drugo, je ni storilo očem manj prikupne. Nezvestobe ženskam ne pokvarijo lica. Narava, ki jih rada krasi, se ne briga za njihove napake. Posnemajte jo, gospod, in oprostite Katarini.“

Jaz sem pridružil svoje prošnje prošnjam svojega dobrega učitelja, in gospod Anquetil je pristal na to, da svojo ujetnico osvobodi. Stopil je k vratom, izza katerih je prihajal krik, odprl jih je in je poklical Katarino, ki se je odzvala samo s podvojenim ihtenjem.

„Gospoda,“ nama je rekel njen ljubček, „tamkaj-le je, s trebuhom leži na postelji, glavo v blazini in ob slehernem vzdihu vzdigne zadnjo plat, da je smešno videti. Poglejte si to. Evo — za kaj se tako mučimo in delamo tolikanj neumnosti! ... Katarina, pojdite večerjat.“

A Katarina se ni ganila in je še vedno jokala. Šel je in jo je potegnil za roko, za pas. Ona se je upirala. Silil jo je:

„Daj no, pojdi, muca“

Ona pa je gnala svojo trmo in se ni hotela premakniti, objemaje posteljo in blazine.

Njen ljubček je izgubil potrpežljivost in je zavpil z osornim glasom in s tisoč kletvami:

„Vstani, candra!“

Pri tej priči je vstala in smehljuje se med solzami mu je segla pod pazduho in stopila v obednico z obrazom srečne žrtve.

Sedla je med gospoda Anquetilskega in mene, glavo naslonjeno svojemu ljubčku na ramo, ter je iskala z nogo moje noge pod mizo.

„Gospoda,“ je spregovoril najin gostitelj, „oprostita moji živahni naravi razburjenost, ki je ne morem obžalovati, ker mi je naklonila čast, da vas smem tukaj gostiti. Res ne morem prenašati vseh muh tega lepega dekleta in postal sem zelo mračen, odkar sem jo zasačil ž njenim kapucinom.“

„Priatelj moj,“ mu je rekla Katarina, stiskaje mojo nogo pod svojo, „vaša ljubosumnost je na krivem potu. Vedite, da mi je všeč edino gospod Jakop.“

„Šali se,“ je rekel gospod Anquetil.

„O tem ni dvoma,“ sem pripomnil jaz. „Saj vidimo, da ljubi samo vas.“

„Ne da bi si hotel laskati,“ je odgovoril, „nekoliko sem jo priklenil nase. Ampak koketna je.“

„Pijače!“ je rekel gospod abbé Coignard.

Gospod Anquetil je podal veliko steklenico mojemu dobremu učitelju in je vzkliknil:

„Saj res, abbé, vi, ki ste cerkven mož, vi nam boste povedali, zakaj imajo ženske rade kapucine.“

Gospod Coignard si je obrisal ustnice in je dejal:

„Vzrok je ta, ker kapucini ljubijo s pohlevnostjo in so za vse pripravljeni. Še en vzrok je ta, ker niti razmišljenje niti olika ne slabi njihovih naravnih nagonov. Gospod, vaše vino je žlahtno.“

„Preveč časti,“ je odgovoril gospod Anquetil. „To je vino gospoda Guéritaude. Vzel sem mu ljubico, zakaj mu ne bi jemal steklenic?“

„Nič naravnejšega,“ je pripomnil moj dobri učitelj. „Vidim, gospod, da ste se povzdignili nad predsodke.“

„Nikar me ne hvalite bolj nego je primerno, abbé,“ je ogovoril gospod Anquetil. „Zaradi svojega rojstva delam lahko, kar bi bilo navadnemu človeku težavno. Človek preprostega rodu je primoran brzdati se v vsem svojem početju. On je podvržen natančni poštenosti; plemič pa ima čast, da se bije za kralja in za zabavo. To ga odvezuje dolžnosti, da bi se zapletal v ničemnosti. Jaz sem služil pod gospodom Villarsom, bil sem v nasledstveni vojni in v bitki pri Parmu bi bil kmalu brez vzroka ubit. Prava reč torej, če smem po povratku svoje ljudi pretepati, svoje upnike pehariti in svojim prijateljem, če se mi poljubi, jemati žene ali celo ljubice.“

„Po plemiško govorite,“ je rekel moj dobri učitelj, „in veliko gorečnost kažete, ohraniti plemiške predprave.“

„Jaz,“ je povzel gospod Anquetil, „nimam prav nič tistih pomiselkov, ki strahujejo navadno množico in ki se mi zde dobri samo zato, da ustavljajo strahopetce in brzdaajo siromake.“

„To je beseda!“ je rekel moj dobri učitelj.

„Jaz ne verujem v krepost,“ je rekel oni.

„Prav imate,“ je rekel moj dobri učitelj dalje. „Kakor je človeška žival ustvarjena, ne bi mogla biti krepostna brez kakoršnegakoli pokvečenja. Poglejte, postavim to-le lepo dekle, ki z nami večerja: njena glavica, njena krasna prsa, njen čudovito zaokroženi život in vse drugo. Na katero mesto svoje osebe bi mogla vsaditi eno zrno čednosti. Nič prostora ni, tako je vse to trdo, sočno, čvrsto in polno. Čednost gnezdi kakor vran po razvalinah. Biva po telesnih udrtinah

in brazdah. Jaz sam, vidite gospod, ki sem pre-mišljeval od mladih nog ostra načela vere in fi-lozofije, nisem mogel vtihotapiti vase najmanjše čednosti drugače nego skozi vrzeli, ki so jih iz-bile v mojo konstitucijo trpljenje in starost. Vrh-tega sem si še vsakikrat vdihnil manj čednosti nego napuha. Tudi imam navado, da molim bož-jemu stvarniku sveta to-le molitev: „Moj Bog, obvaruj me čednosti, ako me oddaljuje od sve-tosti.“ Ah, svetost, glejte, to je mogoče in po-trebno doseči! To je cilj, za katerim nam je stremiti! Da bi dospeli prej ali slej do njega! Za zdaj pa mi dajte pijače!“

„Veste, kaj vam bom zaupal?“ je rekel gos-pod Anquetil. „Da ne verujem v Boga.“

„To pot,“ je rekel abbé, „vas moram gra-jati, gospod. V Boga moramo verovati in v vse resnice naše svete vere.“

Gospod Anquetil je na glas vzkliknil:

„Norčujeta se, abbé, in nas imate za hujše backe nego smo. Jaz ne verujem, to vam povem, niti v Boga, niti v hudiča, ne hodim nič k maši, k večjemu k kraljevi. Duhovniške pridige niso drugega nego pripovedke starih babnic, prenašali so jih lahko kvečjemu tisti časi, ko je moja stara mati videla choisijskega abbéja, kako je v žen-sko preoblečen delil blagoslovljen kruh pri sve-tem Jakopu na Prelazu. V tisti dobi je bilo mo-goče kaj vere med ljudmi. Dandanes je ni več, hvala Bogu.“

„Vsi svetniki in vsi hudiči, prijatelj moj, ne govorite tako,“ je zavpila Katarina. „Bog je tako resnično kakor resnično je ta pasteta na mizi, poglejte dokaz: lansko leto, ko sem bila nekega dne v silnih stiskah in težavah, sem šla po na-svetu brata Angela in sem prižgala svečo v ka-pucinski cerkvi; in drugi dan sem srečala na šeta-lišču gospoda de la Guéritaude, ki mi je po-daril to hišo z vsem pohištvom, klet polno tega vina, ki ga nocoj pijemo, in dovolj denarja, da lahko pošteno živim.“

„Fej, fej,“ je vskliknil gospod Anquetil, „neumnica, ki vleče Boga v nečedne posle, kar je tako nespodobno, da žali še ateista.“

„Gospod,“ je rekel moj dobri učitelj, „ne-skončno bolje je mešati Boga v nečedne posle, kakor dela ta preprosta deklica, nego ga po vašem vzgledu poditi s sveta, katerega je ustvaril. Ako ni baš posebe poslal tega velikega davčnega najemnika Katarini, svojemu stvoru, je pa vsaj pri-pustil, da sta se srečala. Njegova pota so nam

neznana, in v tem, kar pravi ta-le nedolžna du-šica, je še vedno več resnice, čeprav je prime-šanega in vdetega nekoliko bogokletstva, nego-li v praznih besedah, ki jih vleče brezbožnik ba-havo iz praznote svojega srca. Nič zopernejšega nego to svobodomiselstvo, s katerim se razpreza dandanes mladina. Ob vaših besedah se človek zdriza. Ali bi jih zavrnil z dokazi, vzetimi iz svetih knjig in iz spisov cerkvenih očetov? Ali vam naj odprem ušesa, da boste slišali Boga, kako govori očakom in prerokom: Si locutus est Abraham et semini ejus in saecula? Ali naj raz-grnem pred vašimi očmi ustno sporočilo svete cerkve? Ali naj pozovem zoper vas pričevanje starega in novega zakona? Ali vas naj ponižam s Kristusovimi čudeži in ž njegovo besedo, tako čudežno kakor njegovi čini? Ne, ne bom posegel po tem svetem orožju; preveč bi se bal, da ga ne omadežujem v tem boju, ki ni prav nič slo-vesen. Cerkev nas v svoji previdnosti opominja, naj se ne izpostavljamo taki nevarnosti, da se vzpodbuja ne prevrže v pohujšanje. In zato, gos-pod, bom molčal o resnicah, v katerih sem bil vzrejen pred velikim oltarjem. A ne da bi hotel delati silo čisti skromnosti svoje duše in izpo-stavljati svete skrivnosti omadeževanju, vam bom pokazal Boga, kako se vsiljuje človeškemu raz-umu; pokazal vam ga bom v poganski filozofiji in celo v izrekih brezbožnikov. Da, gospod, do-povedal vam bom, kako ga vi sami nehote pri-poznavate, in to baš tedaj, ko trdite, da ga ni. Saj na to mi boste pač pristali, ako je na svetu kak red, da je ta red božji in da poteka iz vrelca in studenca vsakterega reda.“

„Na to vam pristanem,“ je odgovoril gos-pod Anquetil, zleknjen v svojem naslanjaču in gladeč si meča, katera so mu bila prav lepa.

„Pazite torej,“ je povzel moj dobri učitelj. „Kadar pravite, da Boga ni, kaj delate drugega nego da sklepate misli, vrstite vzroke in očitujete v sebi samem prvotni vir vsake misli in vseh vzrokov, ki je Bog? In ali morete samo poizku-siti trditev, da ga ni, ne da bi seval skozi naj-hudobnejše sklepanje, ki je vendarle še sklepanje, vsaj ostanek harmonije, ki je položena v ve-soljstvo?“

„Abbé,“ je odgovoril gospod Anquetil, „vi ste prav zabaven sofist. Dandanes je znano, da je nastal svet zgolj po slučaju in sedaj ne smemo več govoriti o božji previdnosti, odkar so zasledili fiziki na luni skozi svoje daljnogledne krilate žabe.“

„Magari, gospod,“ je oporekel moj dobri učitelj, „mene prav nič ne boli, ako so na luni krilate žabe; te ptice-močvirnice so prav primerne prebivalke sveta, ki ga ni odrešila kri našega Gospoda Jezusa Kristusa. Mi poznamo, rad priznam, le neznamen del vesoljstva, in že mogoče, kakor zatrjuje gospd Astarac, ki je sicer blazen človek, da je ta svet samo blatna kaplja med nebrotnimi svetovi. Že mogoče, da se astrologu Koperniku ni samo sanjalo, da naša zemlja ni matematično središče vsega stvarstva. Čital sem, da je mislil neki Italijan, Galilei po imenu, ki je storil žalostno smrt, tako kakor tisti Kopernik; in dandanes vidimo malega gospoda Fontenella, ki pobira stopinje za njihovimi mislimi. Toda to vse je samo prazno slepilo, sposobno edino, da bega slabotne duhove. Kaj je na tem, ali je fizični svet večji ali manjši, take ali drugačne oblike? Že s tem, da ga lahko motrimo samo pod oznako pameti in razuma, se nam razodeva v njem Bog.

Ako vam utegnejo kaj koristiti razmišljanja modrega moža, gospod, vam hočem odkriti, kako se mi je pokazal ta dokaz o božji eksistenci, boljši od dokaza svetega Anzelma in popolnoma neodvisen od onih, ki izhajajo iz razodetja, nenadoma v vsej svoji jasnosti. To je bilo v Séezu, pred petindvajsetimi leti. Bil sem knjižničar pri gospodu škofu; okna v biblioteki so gledala na dvorišče, kjer sem videl vsako jutro kuhinjsko dekle, ki je pomivala monsinjorjevo posodje. Bila je mlada, visoka in krepka. Lahen puh, ki je delal senčico nad njenimi ustnicami, je dajal njenemu obrazu razdražljiv in drzen čar. Njeni kuštravi lasje, njena suha prsa, njene dolge gole roke bi bile vredne Adonisa prav tako kakor Dijane, in bila je fantovska lepota. Zaradi tega sem jo ljubil; ljubil sem njene močne, rdeče roke. Kratkoterm, ta deklina me je navdala s poželenjem, silnim in surovim, kakoršna je bila ona sama. Saj veste, kako so taka čustva zapovedljiva. Jaz sem ji razodel svoja skozi okno s par kretnjami in besedami. Ona mi je razodela še bolj nakratko, da se strinja z mojim čustvovanjem in mi je dala sestanek za prihodnjo noč v skednju, kjer je spala na senu po dobroti duhovnega gospoda, kateremu je pomivala sklede. Nestrpno sem pričakoval noči. Ko je naposled pokrila zemljo, sem vzel lestvo in sem zlezal na svisli, kjer me je dekle pričakovalo. Moja prva misel je bila, da bi jo objel; druga, da naj ob-

čudujem ta zapletljaj, ki me je bil privedel v njeno naročje. Zakaj navsezadnje, gospod: mlad duhovnik, kuhinjska dekla, lestva, otep slame! Kakšen niz, kakšen red! Kakšna strnitev vnaprej določenih harmonij, kakšen sklopek vzrokov in učinkov! Kakšen dokaz za bivanje božje! To mi je čudovito v dušo seglo, in veseli me, da morem priklopiti to navadno razlago dokazom, ki nam jih podaja bogoslovje in ki so sicer popolnoma zadostni.“

„Abbé,“ se je oglasila Katarina, „to je narobe v vaši prigodbi, da to dekle ni imelo prs. Ženska brez prs pa postelja brez blazin. Ampak, ali ne veste, Anquetil, kaj moramo sedaj?“

„Saj res,“ je rekel, „igrati moramo hombre, ki se igra v treh.“

„Če želite,“ je odgovorila. „Ampak prosila bi vas, prijatelj, da ukažete prinesiti pipe. Nič ni prijetnejšega nego pipa tobaka pri vinu.“

Lakaj je prinesel kvarte in pipe, ki smo jih zapalili. Soba se je skoraj napolnila z gostim dimom, sredi katerega sta naš gostitelj in gospod abbé Coignard resno igrala piké.

Sreča je bila mila mojemu dobremu učitelju, dokler se ni zazdelo gospodu Anquetilu, da ga je videel, kako je že tretjič zapisal petinpetdeset, dočim je imel samo štirideset; rekel mu je goljufivec in cigan in mu je zalučil v glavo steklenico, ki se je razbila na mizi, da jo je polila z vinom.

„Torej se vam bo treba,“ je rekel abbé, „potruditi in odmašiti drugo steklenico, gospod, zakaj hudo smo žejni.“

„Rade volje,“ je dejal gospod Anquetil, „ampak zapomnite si, abbé, da omikanec ne belježi poenov, ki jih nima, in goljufiči s kartami samo pri kraljevi igri, kjer se nahaja vsake vrste oseb, katerim ni človek ničesar dolžan. Povsod drugod pa je to umazanost. Ali hočete, abbé, da vas bomo imeli za pustolovca?“

„To je res nekaj posebnega,“ je rekel moj dobri učitelj, „da ljudje grajajo pri kvartanju ali pri kockah praktiko, ki jo priporočajo v vojni, politični in trgovski umetnosti, kjer si štejejo v čast, če popravljajo neprijaznost usode. Ne, da pri kvartah ne bi gledal na poštenje. V tem sem, hvala Bogu, zelo natančen, in vam, gospod, se je sanjalo, ko se vam je zdelo, da si pišem točke, ki jih nisem imel. Če bi bilo drugače, bi se skliceval na vzgled pokojnega ženevskega škofa, ki se ni nič obotavljal, pri igri goljufičiti. A ne

morem si kaj, da ne bi omenil, kako so ljudje pri igri vse natančnejši nego pri resnih opravkih in kako nosijo poštenje v triktrak, kjer jim je samo nekoliko nerodno, ne pa v bitko ali v mirovna pogajanja, kjer bi jim bilo na poti. Elijan je napisal v grščini knjigo o vojnih ukanah, ki nam kaže, do kakšne skrajne mere se je razvila zvičajnost pri velikih poveljnikih.“

„Abbé,“ je rekel gospod Anquetil, „jaz nisem čital vašega Elijana in ga tudi svoj živ dan ne bom. Pač pa sem se vojskoval kakor vsak dober plemič. Služil sem kralja osemnajst mesecev. To je najplemenitejša služba. Povedal vam bom, v čem pravzaprav obstoji. To je skrivnost, ki vam jo pač lahko zaupam, ker ga ni tukaj, da bi me mogel slišati, razven vas, gospod, razven steklenic, ki jih bom neutegoma pobil, in tega-le dekleta, ki se slači.“

„Da,“ je rekla Katarina, „do srajce se bom slekla, ker mi je prevroče.“

„No, dobro,“ je povzel Anquetil, „naj govore tisti, kar jim drago, vojska je edino v tem, da kradeš kmetom kure in prešiče. Vojaki na bojišču si ne belijo glave z nobeno drugo skrbjo.“

„Imate zelo prav,“ je rekel moj dobri učitelj, „in v starih časih so dejali v Galiji, da je najboljša vojakova prijateljica gospa Bisaga. Ampak prosim vas, nikar ne umorite Jakopa Vrtiražnja, mojega učenca.“

„Abbé,“ je odgovoril gospod Anquetil, „čast zahteva to od mene.“

„Uf!“ je vzdihnila Katarina, popravlja se ni na prsih čipke od srajce, „tako-le mi je boljše.“

„Gospod,“ je nadaljeval moj dobri učitelj, „Jakop Vrtiraženj mi zelo koristi pri prevajanju Zozima Panopolitanca, katerega sem se lotil. Neizmerno vam bom hvaležen, ako se hočete bitti ž njim. e-le potem, ko bo to veliko delo čisto končano.“

(Dalje prihodnjič.)

Jelen.

Kakor vihar skozi les
mlad jelen se nese –
javor in bor se šibi
in zemlja se trese.

Dvoje rogovij kot hrast,
iz čela mu rase,
žarko njegovo oko
po zvezdah se pase.

Gozdne svobode je kralj,
kjer se utrinja nebo
kjer bliska se gora,
in pisana zora.

Solnce plamteče z neba
mu zlata je krona,
bistra košuta s planin
visoka madona.

Fl. Golar.

V stepi.

Solnce žarko, veter veje,
vranec iskri, hej,
vzpni se, zdirtaj v daljno stepo,
v svobodo brez mej.

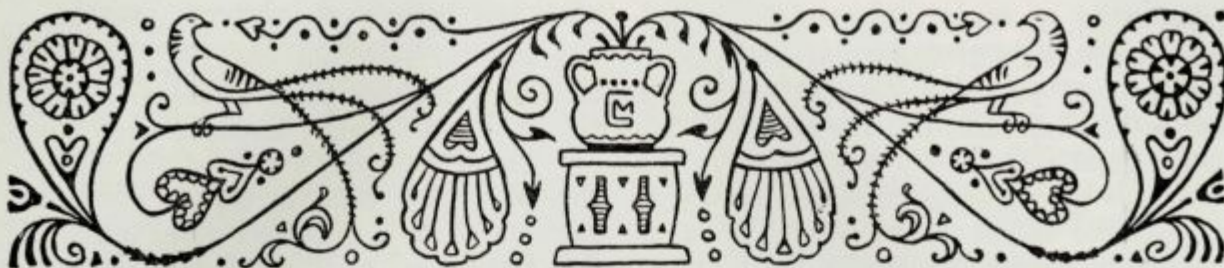
Mlada trava, kakor morje,
vre iz tal, kipi;
legel bi, da v nji počinem –
ali mlada kri

le naprej me žene v stepo:
bi, hihó:, hihót –
solnce žarko, veter veje
in kopit topót.

O, pomlad prešerna: v zraku
plava vonj cvetlic,
v travi šviga gibka kača,
gaj šumi od ptic.

Solnce žarko se razgrela,
orel mlad pod njim leti –
vranec iskri in svoboda
in pa mlada kri.

Ant. Batagelj.

Listek.

Andrej Rapè: **Mladini**. IV. zvezek s 14 in V. z 2 slikama. Ljubljana 1915. Izdalo in založilo „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“. Cena vsakega zvezka 1 krono. — Celo kopo drobnih, kratkočasnih in za silo prikladnih povestic je podal mladinski pisatelj Rapè našim malim. Pisane so prijetno, mestoma živahno, ali se ne dotikajo nikjer vsaj nekoliko globlje otročje dušice. To so večinoma zelo malenkostni dogodki iz vsakdanjega življenja, in gospod Rapè ni našel nikjer prilike, da bi potrkal na drobna srca s kladvecem čiste umetnosti in poklical na dan resnična čuvstva. V besedi, opisih, slikah, povsod je ostal na površini, in zato so mu prišli izpod peresa medli, neplastični stavki, šablonske osebe, neoriginalna dejanja. Preveč je tega, ker si je vse tako podobno in ne more nič napraviti trajnega utisa na otroke. Brali jih bodo z lahkoto in najbrže tudi radi, a istotako jih bodo pozabili. In takšna trenutna zabava vendar ne more biti glavni in edini namen mladinskega pisatelja, ki mora v prvi vrsti vzgajati in plemeniti voljo in srce in duha mladih ljudi. Treba se je poglobiti in spoznati in zaživeti z otroci, da si osvoji pisatelj njihova srca in misli, da ž njimi kramlja njihov jezik in jih vzgaja smotreno. — Za primero, kako neplastičen je Rapètov jezik, naj služi stavek, ki je vzet iz V. zvezka in ki začneja „Krivčevo izpoved“: „Temna noč. Tihi dihi sanj plavajo po nji, ter objemljejo marsikatero duso z rožastimi rokami, marsikatero tudi z obupom.“ — Kakšno predstavo naj vzbudi to v otroku, ali ni fraza brez zvoka in vsebine? V črtici „Na jelena“ govori lovec Rdeči Jaka n. pr. to-le: „Kolikokrat ste že rekli, da Bog iz oblakov večkrat joka nad zemljo, ki jo je ustvaril. Nebesne solze ste pravili „padajo na zemljo, in ljudje jih pohodijo v blato“. In dalje: „Sanje so po vaši razlagi okno, skozi katero gleda duša v bodočnost.“ In še naprej: „In otrok v plenicih je tak, kot so oblaki na nebu, poviti v plenice jutranje zarje, speči na prsih skrbne matere: na nebu“. — Stavkom samim ni nič hudega reči, ali kje se najde lovska družba, ki govori to liriko? Naivnost z banalnostjo! — Knjižici „Mladini“ spominjata na naše mladinske spise pred petdesetimi leti. Nič napredka, celo dobre volje ni opaziti, sam zunanji videz, da se nekaj dela, kar pa nič ni. „Ciganka“ je znana snov, iznova, a zelo primitivno obdelana. Nikjer nič pristnega, res dobrega in novega. — Naj gospod Rapè, ki je nedvomno zaslužen šolnik, vzame z večjim spoštovanjem v roke pero mladinskega pisatelja in decu mu bo vedela hvalo. —ar.

Ljuboje Dlistuš: **Dr. Franjo Marković**. Izdanje kluba hrvatskih književnikov v Osijeku. — V pričujoči knji-

žici je opisano poljudno in vsestransko življenje in delo hrvatskega pesnika in učenjaka, ki je bil eden najizrazitejših zastopnikov kulturno-politične struje, ki se je združila okrog vladike Strošmajerja in udarila temelje sodobnemu hrvatskemu življenju. Marković je bil pesnik, filozof in politik, in se je njegovo pesniško delo najgloblje zarisalo v dušo narodov, saj je po Dlistuševih besedah njegova epska pesem „Kohan i Vlasta“ poleg Čengić-age glavno delo v pesniški književnosti Hrvatov in Srbov. —ar.

Machar: **Životem zrazeni** (Življenje jih je prevaralo). Založil F. Šimáček v Pragi. Cena K 2. — Macharja poznajo naši čitatelji; že v 1. letniku smo objavili obširen življenjepis o njem. Zaslovel je predvsem po svojih zgodovinskih pesmih, zdaj pa je nam poklonil nekaj lahkkejšega in mičnejšega. To so povestice v stihih, ki so sorodne njegovi zbirki „Zde by měly kvést růže“ (Tukaj bi imele cveteti rože), toda tudi od teh se ločijo nekoliko po svoji inspiraciji in izvršitvi. Tema se vjema z naslovom. V zbirki „Tukaj bi imele cveteti rože“ so bile žene, o katerih je pripovedoval Machar povestice življenjske ničnosti, v novem njegovem umotvoru pa nastopajo pristojniki obojnega spola, tako stari kakor mladi. Vsakega je življenje enkrat prevaralo ali vsaj pripravilo ob blaženo čustvo ali ob iluzijo. Pesnik sreča v vlaku svojega oboževalca, starikavega bradata doktorja, in takoj nam pripoveduje njegovo povestico: Ta-le bradač orjaške postave se je zaljubil v Katico, mladostno prijateljico njegovih hčera, moral pa se je zadovoljiti s tem, da je dobil od nje usodno pismo. Drug slučaj govori o gospe Ani. Ta je prostovoljno sunila od sebe življenje zgolj zato, ker je bilo pri soprogu preveč udobno in prijetno. Za njeno nasprotje lahko smatramo gospo v povesti „Beatus ille“, pri kateri si je pesnik najel nekoč poletno stanovanje. Ta je namreč zapustila moža, ker se ji je zdelo njegovo življenje preveč posvetnjaško in pustolovsko. Ko pa je obudovala, je živela s filozofičnim mirom zadovoljna sredi svojih kokoši. — Nova variacija na staro pesem je „Čekanka“ (Pričakovalka): Nelepa gospodična iz pisarne, ki jo je nekoč poljubil neki znanec, sanjari vse življenje, da jo znanec obožuje in ljubi in s to iluzijo tudi umira. V „Digitalis“ je očrtan zakonski roman, poln obupne bridkosti. Ulanski častnik se poroči s študentinjo, kar pa iz tega izvira, je grozen, neznošen, mučen pekel. — Enako bi se lahko dal napraviti dekadentni roman iz povesti „Vlasy“ (Lasje), kjer bogati dunajski estēt poroči blede in rahlo deklet, pravzaprav kjer si ga ona vzame s pogojem, da ji prisodi pol milijona premoženja, a se je nikdar ne dotakne. — V „Tosci“ (rusko

pomeni: domotožje) se dvojica mladih Rnsov, ki jo zasleduje carska policija, rajši vrne v domovino, kjer jo čaka Sibirija, kakor bi mrla na Dunaju vsled domotožja. — Vojska je ponudila pesniku motiv k edini pesmi. Častnik, ki je dolga leta hrepenel, da se proslavi v bojih, doseže, da se uredniško njegove težnje, a obenem umira s topim izrazom ničnosti na obrazu.

Neki črni in mrki pesimizem valovi v teh povestih, ki jih pripoveduje Machar toli iskreno in mestoma tudi šaljivo. Ta pesimizem dosega v zaključku pesmi „Sestra Silvija“ svoj višek. Tam pesnik govori o svoji hčeri, ki postane iz čistega nagnjenja in milosrčnosti strežnica bolnikov. Dvajsetletnemu dekletu, ki ima gotovo dobro, toplo in sočutno srce, pravi njen oče krute besede: „Usoda je brutalna in brezobzirna, življenje vsakega prevvari in ako bi te hotelo vlačiti po blatu, vzemi rajši Atropi škarje iz rok in kljubovalno prestriži nit.“ Malodane bi osupnili nad to starorimsko hladnostjo življenskih nazorov, ako bi ne pomislili, da je to morda samo neka literarna gesta, ostanek svetobolja iz pesnikovih mladih let, ko je napisal svoj zasluli „Konfiteor“. Pesnik, ki jadra že v jesen svojega življenja, ima v notranjščini vendarle toplejša, uljudnejša in nežnejša čustva. Saj celo v tej zbirki, v kateri pripoveduje vse kot lastne doživljaje, kaže sočutje z usodo tujih ljudi. Mojstrsko je nam v tej zbirki opisal zlasti psihologijo preučenih žen v zakonu — vse diha svežo, a turobno istinitost. Pesniška oblika teh povesti je dovršena, zdi se, kakor bi tu izbrane besede plesale v smehlajočih stihih in igravih ritmih. In vse preveva pristni realizem, slikan z ironijo in lirizmom. Včasih nadmešča ena sama plastična beseda celi dolgi stavek, in to je ravno specifično macharska poteza, macharsko svojstvo, kar na njem vselej najraje občudujemo, s čimer nas vselej bolj razvname, kakor s svojim modrovanjem o življenju in o zgodovini.

—dil.

Mecen Schellenburg. Naša preteklost nam kaže imena treh mecenov: Ungnad, Schellenburg, Zois. Prvi je mecen naše reformacije, drugi je mecen protireformacije in tretji mecen prosvitljene dobe. Dočim imata Ungnad in Zois pomen za splošno slov. kulturo, ker sta podpirala slovenski tisk, je Schellenburg popolnoma verski mecen, ki ima sedaj pomen samo za Ljubljano in njene stavbe.

Vsi njegovi bogati darovi so se razgubili v samostane, ki so takrat rastle v Ljubljani, da je bilo mesto od daleč vsled obilih stolpov in zvonikov podobno nebeškemu Jeruzalemu. Slovenska protireformacija je takas dosegla svoj vrhunec. Takozvana katoliška renesansa okrog 1700 je njen cvet. Vse delo te renesanse se zrcali v cerkvah. Nad to renesanso sije Schellenburg kot mecen. — Njegovo pravo ime je Jakob Schell von und zu Schellenburg. (Glej Jakob Schell von und zu Schellenburg und seine Stiftungen. Ljubljana, pri Blasniku l. 1843. Zdaj v mestnem arhivu.) Bil je Tirolec. Njegovi predniki so bili ugledni meščani v Sterzingu. Jakob se je rodil 24. julija 1652. Najbrže je kmalu zapustil svoj dom in je šel po svetu za kruhom. Prišel je v Ljubljano, ki je bila takrat važno trgovsko središče, posebno za Italijo. Leta 1684. že najdemo prve njegove trgovske zveze s Codellijem, dr. Albertijem i. t. d. Trgovina mu je nesla obilo dobička. Leta 1694. je posodil Kranjski deželi 40.000 gld. Zaradi te usluge je bil povišan l. 1696. v plemski stan z naslovom: von und zu Schellenburg. Njegovo premoženje je tako narastlo, da je bil eden najbogatejših ljudi na našem jugu.

Leta 1710. je sestavil svojo oporoko.

Bil je pobožen človek, ki je pred vsem skrbel za zveličanje svoje duše. Zato je že v življenju delil velike darove, s katerimi je hotel ovekovečiti svoje ime v ljubljanskih cerkvah.

Leta 1694. je podpisal pogodbo, po kateri je prevzel vse stroške za prenovitev kapele sv. Janeza v bivši frančiškanski cerkvi. Plačal je 900 gld. Leta 1703. se je zavezal, da prevzame stroške za prenovitev zakristije, loretanske kapele in slike sv. Avgustina v avgušinski cerkvi pri špitalskih vratih. Istega leta je daroval jezuitom 2000 gld. za pet novih zvonov v Šentjakovski cerkvi, ki so tehtali 89 centov. Istega leta je dal postaviti na svoje stroške nov oltar sv. Križa iz mramorja v frančiškanski cerkvi. Leta 1695. je podaril samostanu v Kamniku 16.000 gld. Leta 1709. je daroval 1000 gld. za prenovitev stolne cerkve. Najvažnejša ustanova Schellenburgova v Ljubljani pa je uršulinski samostan in cerkev.

Leta 1714. je zopet napravil oporoko. Dne 2. febr. je umrl. Vse ljubljanske bratovščine (bilo jih je okoli 200 in Schellenburg je bil pri vseh član), vsa duhovščina in celo mesto ga je spremlilo na zadnji poti. Dne 18. febr. so se začele žalne maše, ki so trajale tri dni. V oporoki je Schellenburg določil, da se mora zanj po smrti brati 4000 maš. Njegova vdova je naročila, da se je dva dni ubožcem pred cerkvijo delila miloščina. Bogati so bili darovi, ki so jih prejeli ljubljanski samostani po Schellenburgu. Za maše je zapustil 2415 gld., za zidanje uršulinske cerkve 10.000 gld. za semenišče pri jezuitih še 5000 gld., frančiškanom 6000 gld., kamniškim frančiškanom 2000 gld., za Elizabetinsinje (ako pridejo v Ljubljano) hišo, vrt in 25.000 gld., i. t. d., i. t. d. Vdova ga je v vsem posnemala. Umrla je leta 1732. in pokopali so jo s tridnevno pobožnostjo poleg moža. Že za živih dni je poslala 100.000 gld. cesarju Karolu, da bi se ustanovile po njeni smrti dobrotelne ustanove, kar se je zgodilo. V uršulinski cerkvi, ki je bila popolnoma dokončana l. 1744., je nagrobna plošča, ki kaže grob teh dveh pobožnih ljubljanskih mecenov. Ta cerkev je torej pravi spomenik protireformacije in njenega mecena pl. Schellenburga. Daleč je zdaj njegov čas. Sto let za njim je delil Zois svoje darove, in sto let za Zoisom so vstali pičli mecen iz naroda samega, ki so skrbeli za narodne šole. V Ljubljani imamo ulico Schellenburgovega imena. Letos dne 2. februarja je poteklo 200 let, kar je Schellenburg umrl. Dr. L.

Češčina in poljščina v 16. stoletju. Silni vojni dogodki so spravili množice Poljakov v češko ozemlje. V Pragi je veliko število poljske inteligence, ki marljivo prireja literarne in zabavne sestanke. Češki „Národní Listy“ imajo posebno „Poljsko Kroniko“ (v poljskem jeziku). Ni tu mesto, da bi opozarjali na vse močne medsebojne češkopolske vplive iz prejšnjih časov; le eno hočemo poudariti, kako pridobita silnejša kultura jezika in politična važnost naroda jeziku pomen v sosedstvu. Tako si namreč pač moramo razlagati ugled, ki ga je še v 16. stoletju imel češki jezik med Poljaki. O tem nam priča sodba Poljaka Luke Gornickega o češkem jeziku.

Gornicki je l. 1565. izdal spis „Dvorjan poljski“ po vzorcu podobnega italijanskega spisa Kastigliona in ga posvetil kralju Žigi Avgustu.

V tem spisu predstavlja sliko popolnega dvorjana, kakor je orisal Cicero popolnega govornika. K popolnosti

dvorjana spada tudi zgovornost in to je pisatelju prilika, da razpravlja o jeziki, zlasti o narodnem jeziku. Kryský, ena izmed oseb, ki nastopajo v spisu, izvaja te-le misli: Naš Poljak govori za mejo brž jezik dotične dežele. „Samo da je čez mejo sleško, že ne bo hotel drugače govoriti nego češki.“ Poljski jezik se mu zdi grob, češki gladek; pravi, da skoro vsak poljski govornik mesto poljskih upotrebljava češke besede. Seveda Kryský rad dovoljuje, da se za slučaj, če ni poljske primerne besede, vzame izraz iz tako sorodnega jezika, kakor je češki. Tudi Lubeljski (druga oseba razgovora) se spominja, da so na dvoru hvalili takega govornika, ki je v svoj govor mešal največ češčine, a želi pjasnila, s katerim jezikom naj poljski dvorjan svoj jezik izpopolnjuje, s češkim, ruskim, hrvatskim, „ali slovanskim“; „kateri izmed teh jezikov, ki so našemu sorodni, je najčistejši?“

„Da bi na to primerno odgovoril,“ pravi Kryský, „moram malo dalje seči. Najprej torej, da boste vedeli: naš jezik sam zase ni star, dasi ga Poljaki davno govore, ampak se je razvil iz slovanskega, kakor češki, ruski, hrvatski, bosenski, srbski, bolgarski... Čehi so v sosedstvu z narodi neprimitivnimi; ti so fineje, umetneje, nakičeneje začeli govoriti, zadržujoč neko zategovanje v besedah, podobno latin-skemu izgovarjanju. In odtod jim je nastala ta slava, da bi imel biti njih jezik seveda čistejši nego naš... A da pridem k stvari: kadar dvorjanu zmanjka besed poljskih, stori dobro, da si prej izposodi iz češkega nego iz drugih, in to zato, ker je ta sam že pri nas uvaževan in se smatra za najčistejšega. Toda če bi bila kakšna beseda slučajno težavnejša, a bi bila zato ruska ali hrvatska ali srbska beseda Poljaku lahko umljiva, bode v tej stvari dvorjanu bolje, kakor se mu bo zdelo prav, vzeti iz teh jezikov lažje in lepše besede in pustiti češko...“

Češki preporoditelj, avtor znanega velikega češkega slovarja, Jos. Jungmann, je Gornickega spis podal češki svojim sodobnikom, ker se mu je načelo o izposojanju besed zdelo času primerno in ga je sam izvajal tudi za svojo češčino.

Dr. Fr. Ilešič.

Pojasnilo. Lansko leto se je vnel med učenjaki spor glede onih starih navad na Gosposvetskem polju, ki

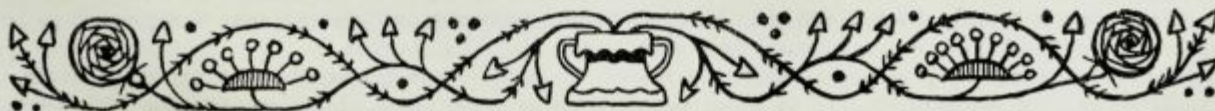
jih Slovenci navadno imenujemo ustoličevanje Korotanskih vojvod. Naši učenjaki so trdili, da je bila to stara naša Korotanska navada, nekak običaj, ki ga drugod ne nahajamo. Nemški učenjaki so pisali, da je bilo to pač nekaj Koroškega, da pa s tem še ni rečeno, da je bilo to nekaj slovenskega ali slovanskega. Spor je ostal neodločen. Pri čitanju knjig sem gredoč naletel na neko opazko V. Kostomarova „Russische Geschichte“ (Leipzig 1886), ki me je spomnila na ta spor. Tam govori pisatelj na str. 12., da je po Svjatopolku zasedel prestol v Kijevu Jaroslav. Pod črto stoji opomba: „Setzte sich auf den Tisch“ — heißt es im Original (namreč v letopisu) und der Verfasser (namreč letopisec) bemerkt dazu: „Seit dieser Zeit heißt es von dem, die Regierung antretenden Fürsten fast stets, daß „er sich auf den Tisch gesetzt“ habe. Dieser Ausdruck entspricht einer alten Ceremonie: der neue Fürst wurde thatsächlich in der Hauptkirche auf einen Tisch gesetzt und dies bedeutete die Anerkennung desselben seitens des Landes.“ Ne vem, če se je doslej pri nas kdo skliceval na to staro rusko navado. Znano je, da se je tudi na Gosposvetskem polju vsedel na mizo kmet, ki je podelil novemu knezu oblast nad deželo. Slika v Valvazorju nam dobro kaže ta prizor. Ako nahajamo temu sličen običaj tudi v Kijevu, je bila to naša stara navada in je torej ceremonija našega slovenskega značaja. Dr. J.

Tako Čehi! „Nar. Listy“ so prinesli izjave čeških pisateljev o tem, kako je nanje vplivala vojna. Anketa kaže, da se je mnogo pisalo, da podjetnost čeških založnikov ni popustila in da je občinstvo podpiralo domačo produkcijo.

Pred meseci so prinesli češki listi tudi oklic na javnost, v katerem so opozorili na bedo svojih umetnikov in kulturnih delavcev, ki so vsled vojne izgubili zaslužek. Oklic pravi, da je narod sam sebi vedno najbližji in da je njegova dolžnost v teh težkih časih skrbeti za ljudi, katerih delo in življenje je v službi narodne kulture. Oklic sta podpisala dva glavna stanovska kulturna in narodna društva. V par tednih so nabrali nad 8000 K, ki so jih razdelili med najpotrebnejše. Tako Čehi!

Dr. J.

Polemiko „Še enkrat dr. Dermota-konvertit“ v 4. številki „Slovana“ je pisal pokojni dr. Vinko Zupan. Med tem je umrl in konec je izostal.

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:
Dürkopp, Styria,
Waffenrad

Sivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje
(Strickmaschine)

Izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Lincu. Ustanovljena leta 1867.

Vezenje poučujemo brezplačno.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

ceniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v zalogi, se izdelujejo po meri točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK
LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga šolskih knjig in molitvenikov, slike in slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: Trst, Celovec, Split, Sarajevo, Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Opravilnišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga z

4½% čistih

Do K 10.000— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predupne na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
miljonov

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4³/₄ **0**/₁₀

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

Je imela koncem leta 1914 740 milijonov kron denarnega prometa, 44 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ **0**/₁₀

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in posloja proti 5¹/₄% obrestim in najmanj 5/4% amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!